

SPØGELSESBYER

GO GEOGRAF
FORBUNDET

SPØGELSESBYER OG SOCIALE EFTERLIV

Tlugi er en mindre landsby i det nordlige Georgien på vej til at blive en spøgelsesby.

Side 10

KINAS OMVENDTE SPØGELSESBYER

I Kina findes eksempler på tomme bygninger, der hverken er forfaldne eller forladte. De er tværtimod resultatet af et galopperende kinesisk ejendomsmarked.

Side 30

Geografisk Orientering

Geografforbundets medlemsblad

Medlemskontingent for 2017-2018:
Almindeligt medlemskab: 300kr.
Familie (par): 400 kr.
Studerende: 175 kr.
Institutioner, skoler o. lign.: 525 kr.

Henvendelse om medlemskab/abonnement mv.:
GO Forlag
Anker Heegaards Gade 2, 3.tv., 1572 København V
Tlf. 6344 1683, E-mail: go@goforlag.dk
Hjemmeside: www.geografforbundet.dk

Redaktion:
Ansvarshavende redaktør og annoncetegning:
Andreas Egelund Christensen
Sortedam Dosserring 101, 2-4, 2100 København Ø
Tlf. 2670 8038, E-mail: aec@ign.ku.dk

Charlotte Klevenfeldt
Christian Nørrelund
Hanna Lia Fosberg
Louise Glerup Aner
Michael Helt Knudsen
Morten Hasselbalch
Nikka Sandvad
Ole Pagh-Schlegel
Rasmus Skov Olesen
Sebastian Toft Hornum
Simon Laurens Bager
Taja Brenneche
Teis Hansen

Anmelderredaktør:
Morten Hasselbalch
Bakkevej 16B, Hareskovby, 3500 Værløse
Tlf. 6166 6232, E-mail: mnh@detfri.dk

Annoncepriser:
1/1 side: 7.000kr.
1/2 side: 4.000 kr.
Bagside: 7.000 kr.
Andre formater: 2.800-3.100 kr.
Se endvidere annoncekort på hjemmesiden.

Deadlines for 2018: 20/4; 20/6; 20/8; 20/10; 20/1-19.
GO udkommer medio marts, juni, august, oktober og december.
© Geografisk Orientering (GO)
Ikke-kommerciel udnyttelse tilladt med kildeangivelse

Kode til registrering på forbundets hjemmeside:
1971GO2008

Layout og ombrydning:
Orla Hjort - www.orlahjort.dk
Tlf. 6130 3832
Tryk: BB Offset. Oplag: 2000
ISSN 0105-4848

Geografforbundets styrelse:
Formand: Christina Gellert Kürstein, Tlf. 3031 7004,
Lyongade 13, 4.th, 2300 Kbh S,
E-mail: ck@geografforbundet.dk

Næstformand: Ditte Marie Pagaard, Tlf. 2462 9099,
E-mail: dmp@geografforbundet.dk

Kasserer: Susanne Rasmussen, Fuglebakkevej 130,
6.tv., DK-8210 Aarhus V, Tlf. 8616 7319, E-mail: sur@
geografforbundet.dk, Giro (kontingent): 3178048

Kursusudvalg:
Formand: Lise Rosenberg, Tlf. 2239 7777,
E-mail: lr@geografforbundet.dk
Alice Bæk Carlsen, Tlf. 40783891
Mette Starch Truelsen, Tlf. 4921 6021
Ole Pagh-Schlegel, Tlf. 5154 9604
Susanne Rasmussen, Tlf. 8616 7319

Fagudvalg:
Formand: Henning Lehmann, Tlf. 2537 2861, E-mail:
hl@geografforbundet.dk
Ditte Marie Pagaard, Tlf. 2462 9099
Jon Bøje Hansen, Tlf. 2073 5657

Forlagsbestyrelse:
Formand: Erik Sjørslev Rasmussen, Tlf. 8684 5058,
E-mail: esr@goforlag.dk
Christina Gellert Kürstein, Tlf. 3031 7004
Lars Bo Kinnerup, Tlf. 5784 8005
Nikolaj Charles Bunniss

Regional kontaktperson: Lise Rosenberg, Tlf. 2239
7777, E-mail: lr@geografforbundet.dk

Redaktionens forord

Spørgelsesbyer. Ordet giver mindelser om det vilde vest, hvor guldfeberen tiltrak en befolkning, og rundt om den blomstrede et byliv, med alt hvad dertil hører. Befolkningen forsvandt da feberen drev over og tilbage står forladte huse og vidner om det liv, der blev levet.

Men der findes andre former for spørgelsesbyer. I dette nummer af Geografisk Orientering har vi undersøgt konceptet på en åben og nysgerrig måde. Vi har været verden rundt og fundet en række eksempler på spørgelsesbyer anno 2018. I vores definition har byer et spørgelsespræg, når mennesketomme bygninger og pladser hviker om, at livet engang udfoldede sig her for mennesker - eller måske at livet endnu ikke er kommet til dette sted. Der er forskellige årsager til, at en by får spørgelsespræg - det kan være økonomisk og politisk forandring, det kan være urbanisering, der trækker livet fra landsbyer, det kan være en diamantforekomst, der blev udtømt.

I dette blad findes eksempler på byer, der opstod på grund af forekomst af naturressourcer, og som nu står mere eller mindre mennesketomme tilbage. Der er eksempler på ejendomsspekulationer, der lader store lejlighedskomplekser stå mere eller mindre ubeboede. Der er noget for øjet i smukke fotos af forladte bygninger herhjemme i vores egen andedam, hvor landsbyer oplever affolkning til fordel for de større danske byer. Til gengæld er der også en fortælling om, hvad landsbyerne gør for ikke at ende som spørgelsesbyer.

Ludvig Goldschmidt Pedersen fortæller i bladets første artikel om Londons rivende udvikling og evige foranderlighed. En udvikling, der også betyder, at visse af byens rigeste kvarterer gennemgår en høj grad af gentrificering. De investeringsfonde, der køber de tidligere beboere ud, efterlader lejlighederne ubeboede, og giver byens rigeste kvarterer et præg af spørgelsesby.

I bladets anden artikel fortæller Martin Demant Frederiksen om Tlugi, en georgisk by nær grænsen til Rusland. Jordskælv, krig og det svært tilgængelige bjerglandskab, som byen ligger i, har skiftevis fået byens befolkning til at forlade den. Høst af kogler af Nordmandsgran er den eneste aktivitet, der i begrænset omfang holder byen i gang.

Artikel tre og fire handler om danske landsbyer. Kunstfotograf Jeppe Andersen har fokuseret linsen på efterladte bygninger, som vi ser mange af rundt om i de danske landsbyer, hvor fabrikker, skoler og supermarkeder må dreje nøglen om. Louise Glerup Aner fortæller om en modsatrettet tendens, nemlig landsbyklynger.

I Kina har investeringer i ejendom sat et sandt byggeboom i gang i byen Ordos. Ejendomskomplekser skyder op, men er endnu ikke indtaget af beboere. Det fortæller Michael Ulfstjerne om i bladets femte artikel.

I bladets sjette artikel hører vi om de mange såkaldt monobyer, der præger det russiske landkort.

I bladets sidste tema-artikel hører vi om en mere klassisk fortælling om en spørgelsesby. Vi er i Namibia, hvor fundet af diamanter i første halvdel af 1900-tallet hurtigt fik en by til at blomstre. I dag er kun de tomme bygninger tilbage.

God levende læselyst fra hele redaktionen.

Forsidefoto: "Forladte bygninger i Danmark". Foto: Jeppe Andersen
Næste nummer: Nuuk

Spøgelsesbyer

TEMA

- 6 // Når byen besættes af penge
- 10 // Spøgelsesbyer og sociale efterliv
- 16 // Fotoreportage
- 24 // Landsbyer i Danmark - tilbagegang eller udvikling?
- 30 // Kinas omvendte spøgelsesbyer
- 38 // Monoby - opstå, overlev eller dø ud
- 42 // Historien om Kolmannskuppe

GEO MIX

- 37 // Månedens link
- 46 // Dagens geograf
- 48 // Mød de fattige børn i Rumænien
- 51 // Mød den nye fagkonsulent
- 52 // Roma betyder menneske

GEOGRAFFORBUNDET

- 47 // Hvor er geografien?
- 58 // Fagudvalgets klumme
- 60 // Regional- og studieture

s. 6

Når byen besættes af penge

London er en by i konstant forandring, men i de senere år har denne forandring betydet flere og flere tomme boliger i de rigeste kvarterer.

s. 24

Landsbyer i Danmark - tilbagegang eller udvikling?

For år tilbage sendte Danmarks Radio en serie med titlen "Danmark knækker". Et tema i den sammenhæng er affolkning af landsbyer og risiko for landsbydød.

s. 38

Monoby - opstå, overlev eller dø ud

En by der er centreret om en enkelt industri kaldes en monoby. I det tidligere Sovjetunionen myldrede det med monobyer, men efter kollapset har mange af byerne gennemgået svære år med økonomiske og sociale konsekvenser.

Redaktionen

Ansvarshavende redaktør

Andreas Egelund Christensen

Ph.d. i geografi, International koordinator ved Københavns Universitet

Hanna Lia Fosberg

Geografistuderende ved Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Københavns Universitet

Rasmus Skov Olesen

Cand.scient. i geografi. Undervisnings- og forskningsassistent, Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Københavns Universitet

Louise Glerup Aner

Ph.d. Geografi, Ejer af konsulentvirksomheden 'Naboskaber'.

Ole Pagh-Schlegel

Cand. scient i geografi, Københavns Universitet

Michael Helt Knudsen

Ph.d. i geografi, Københavns Universitet
Fagredaktør, Trap Danmark

Morten Hasselbalch

Cand.scient. i geografi, Københavns Universitet
Lektor i geografi og samfundsfag, Det frie Gymnasium

Taja Andersen Brenneche

Cand.scient. i geografi, Københavns Universitet

Sebastian Toft Hornum

Ph.D.-studerende
UNEP DTU.

Teis Hansen

Ph.d. i geografi, Lektor ved institut for kulturgeografi, Lund Universitet

Nikka Sandvad

Cand.scient. i geografi, Københavns Universitet
Fuldmægtig i Miljø- og beredskabsafdelingen i Selvstyret i Grønland

Christian Nørrelund

Cand.scient. i geografi, Københavns Universitet

Charlotte Klevenfeldt

Cand.scient. i geografi, Københavns Universitet.

Simon Laursen Bager

Ph.D.-studerende, Université Catholique de Louvain, Belgien

Formandens leder

SKIFTETIDER I GEOGRAFFORBUNDET

Foreningens Geografweekend, der hvert år afholdes en weekend i september, markerer det indeværende års afslutning og begyndelsen på et nyt i Geografforbundet.

I år gik turen til Ribe og Vadehavet, som jeg personligt havde set frem til at besøge - især Vadehavet, som er en enestående destination for alle natur(fags) interessenter. Efter at Vadehavet i 2014 blev optaget på Unescos Verdensarvsliste, har der været et ekstra fokus på formidling af, hvad der gør Vadehavet og landskabet omkring det til et ganske særligt stykke natur, bl.a. med åbningen af Vadehavscenteret tilbage i februar 2017.

Traditionen tro blev Geografforbundets ordinære generalforsamling afholdt på årets Geografweekend, hvor også styrelsens medlemmer vælges. Jeg blev selv valgt ind i styrelsen for syv år siden, men har i år valgt, at jeg ikke genopstiller. Efter fire år som formand vil jeg give roret videre og sige tak for nu til arbejdet som formand og som styrelsesmedlem i Geografforbundet. Ligeledes har Ditte Marie Pagaard valgt ikke at genopstille til styrelsen efter hele 16 år i styrelsen, hvor hun har siddet som næstformand i de sidste ni år.

Det har været nogle meget lærerige år - i medgang og modgang - som formand for en forening som Geografforbundet. Særligt kæmper vi med - ligesom andre faglige foreninger - at få medlemstallet til at stige. Desværre har de seneste år bl.a. budt på en del skolesammenlægninger og derfor også færre skole-medlemsskaber. Derfor har vi, mens jeg har siddet som formand, haft særligt fokus på, hvordan vi gør Geografforbundet mere attraktivt at være medlem af, samt at kommunikationsplatformene blev mere nutidige og tilgængelige. Det er bl.a. blevet til en ny hjemmeside, der er blevet til i samarbejde med Jip Jip og GO Forlag, hvor vi visuelt har søgt at få udtrykket fra vores medlemsblad Geografisk Orientering til også

at være gennemgående på hjemmesiden. Personligt synes jeg, at den er blevet super flot. Derudover har vi også fået oprettet en facebookgruppe, der på nuværende tidspunkt har 394 medlemmer.

Et andet vigtigt initiativ, jeg vil bringe på banen, er årshjulet, som vi i formandskabet introducerede sidste år. Ideen med årshjulet er, at vores medlemmer hurtigt kan danne sig et overblik over, hvornår på året vi har planlagt forskellige ekskursioner og studieture til at ligge. Der har som minimum været afholdt en ekskursion pr. måned i det netop afsluttede år. Slutteligt har vi i formandskabet haft et stadig tættere samarbejde med Biologiforbundet og Danmarks Fysik- og Kemilærerforening om at gøre de naturfaglige foreninger mere attraktive for nye såvel som eksisterende medlemmer. I de sidste fire år har de tre foreninger været sammen af sted på bl.a. Big Bang Naturfagskonferencen og kurser for lærere for at netværke og hverve nye medlemmer. Gode snakke med lærere rundt omkring i landet har givet os et godt indblik i, hvad det er lærerne efterspørger hos en faglig forening som vores.

Til sidst vil jeg benytte lejligheden til at takke styrelsen i Geografforbundet samt GO Forlag for syv spændende år. Sammenhold, venskab og gode oplevelser er det jeg tager med mig videre.

Tak for nu!

Christina Kürstein
Tidligere formand

NÅR BYEN BESÆTTES AF PENGE

Af: Ludvig Goldschmidt Pedersen

London er en by i konstant forandring, men i de senere år har denne forandring betydet flere og flere tomme boliger i de rigeste kvarterer. Dette forekommer i en by med kronisk boligkrise og udgør derfor et interessant paradoks. Årsagerne til, at boligerne trods boligmangel fyldes med penge og ikke mennesker, skal findes på et lokalt, et nationalt og et globalt niveau: Londons manglende bopælspligt, undtagelsesmuligheder i engelsk ejendomsskattelov og endelig det akutte behov for sikre, stabile destinationer for kapitalreserver som finanskrisen medførte.

Fig. 1. Gade i Chelsea. Læg mærke til det totale fravær af biler og andet livstegn, ud over afskærmningen, der indikerer at en af de for området typiske giga-kældre er ved at blive bygget her. Foto: Ludvig Goldschmidt

Bydele i konstant forandring er en del af Londons DNA. Et kvarter domineret af en befolkningsgruppe det ene årti, vil ofte have en helt anden beboersammensætning i det næste. Selvom det mellem hver enkelt bydel ikke altid er tydeligt, hvordan forandringerne hænger sammen, så bidrager de alle til den samme overordnede trend: Gentrificering.

Gentrificering er oftest et negativt ladet begreb, der beskriver, hvordan rigere befolkningsgrupper systematisk fortrænger "de lokale", forstået som de retmæssige, autentiske og oprindelige indbyggere i et område. London er en spændende by i denne henseende, fordi forandringerne i bydelenes demografiske sammensætning er indgroet i selve byens ånd og historie. Når den dominerende befolkningsgruppe i en bydel udskiftes jævnlige, så bliver den autentiske identitet, kultur og fællesskabet måske fortabt regelmæssigt. På den anden side bliver ideen om, at én bestemt gruppe kan gøre krav på at være de oprindeligt lokale, dog også svær at opretholde som andet end en myte.

Med det forbehold i tankerne, så er vor tids gentrificering drevet af en anden logik, end den demografiske forandring som London undergik i starten af forrige århundrede. Denne var i høj grad drevet af forskellige immigrerende grupper fra det britiske imperium som ankom til hovedstaden. I løbet af det tyvende århundrede overtog bangladeshere eksempelvis dele af det østlige London fra jødiske grupper, som selv havde udskiftet franske huguenotter og irske vævere i forrige århundrede. Hvor disse i dag anses som en mere flydende og naturlig urban udvikling, bliver gentrificering som regel set som en mere intenst uretfærdig og ustabil form for udskiftning, fordi den er drevet af den tilflyttende gruppes overlegne købekraft og store homogenitet.

Det vilde vest-London

I London er gentrificeringen altså så regelmæssig, at man kan stille sit ur efter den. Vest- og Nordlondon er traditionelt de rigeste områder, mens Syd- og Østlondon er de fattigste. Med nogenlunde regelmæssighed har udviklingen derfor været, at en stadig højere indkomstgruppe presser de eksisterende beboere mod syd og øst. Således at milliardærerne presser millionærerne ud af Chelsea, hvorefter millionærerne så selv kan presse middelklassen ud af Whitechapel. Men hvad kommer så til Nord- og Vestlondon efter milliardærerne? Meget kunne tyde på, at svaret er milliarderne selv.

Den nuværende udvikling, særligt i det vestlige London, er nemlig, at de nuværende beboere købes ud af investeringsfonde på jagt efter et godt og sikkert

investeringsobjekt. Pengene, der placeres i disse boliger, har naturligvis hverken brug eller mulighed for at bo i en bolig. De har dog brug for et sted at opholde sig, altså brug for at være placeret i det, man kalder for et aktiv. Londons boliger er i stigende grad blevet sådanne aktiver, og endda et særdeles profitabelt et af slagsen, for verdens omrejsende kapitalreserver. Det er dog ikke alle Londons boliger, som dette går ud over, men specifikt de dyreste af dem.

Dette særegne fænomen, som efterlader visse ekstremt rige bydele mennesketomme, er en konsekvens af en mangfoldighed af årsager. Londons boligpolitik, den engelske ejendomsskattelov og de globale finansmarkeds udvikling er alle centrale for denne udvikling. Der foreligger ikke noget definitivt tal på, præcis hvor menneskeforladte (eller pengebesatte) det vestlige centrale London er blevet, men en række undersøgelser kan give gode indikationer på det. The Evening Standard kunne i 2015 afsløre, at udenlandske investorer, udpeget gennem brugen af skattely, havde investeret for mindst 100 milliarder engelske pund i Londons ejendomme i løbet af bare seks år. Dette beløb sig op i 27.989 boliger købt gennem brug af skyggefirmaer (Prynn & Crerar, 2015). I det meget omdiskuterede byggeri One Hyde Park, som bygherrerne insisterede på, var det dyreste og mest eksklusive lejlighedskompleks i verden, blev kun 12 ud af 85 lejligheder således solgt til privatpersoner, da det stod færdigt i 2013 (Shaxson Thomas, 2013).

Men fænomenet er ikke begrænset til enkelte flamboyante projekter som One Hyde Park. NGO'en Empty Houses holder øje med hvor mange boliger, der står tomme i England. I London oversteg dette tal i 2018 for første gang 20.000. Udviklingen er især drevet frem af, at områder som Chelsea har set en 25% stigning i antallet af tomme boliger over det sidste årti (Shand 2018). Oveni dette, har de samme områder en

Tekstboks 1:

Gentrificering

Betegnelsen for de forandringer, som en bydel gennemgår, når rigere borgere flytter ind i et mindre velstående kvarter. Dette presser mindre velstående grupper ud af området, hvilket ændrer den kulturelle og kommercielle efterspørgsel. Ofte fremstillet som et tab af den samme autenticitet, som mere velstående grupper netop flyttede til en bydel for at få del i. Processen beskrives derfor som cyklisk og ekspansiv, da gentrificeringen altid vil søge nye områder, der endnu har en kulturel mangfoldighed, som mere velstående grupper kan købe sig ind i.

Fig. 2. One Hyde Park. Efter sigende øde på indersiden, men omgivet med mystik, efter adskillige journalister, og nu også undertegnede, har forsøgt at få adgang. Uden held. Foto: Ludvig Goldschmidt

usædvanlig stor andel boliger registreret som "andet hjem". I Chelsea gælder dette for op mod ti procent af boligerne (McPhillips & Gleeson, 2018).

Fra skatteundtagelse til finanskriser – Londons boligparadoks

I en by, der er så kronisk plaget af boligkriser som London, udgør de tomme boliger et pinligt paradoks. Årsagerne er ligeså mange, som de er komplicerede. I London har man ikke tradition for bopælspligt, og ydermere kan man blive undtaget næsten al boligbeskatning, såfremt man ikke er fast residerende i England, men bare har en bolig som "andet hjem". Hvilket er nemt at anføre, hvis "man" er et investeringsfirma i skattely, som er tilfældet for to tredjedele af de udenlandske kapitalfonde, der opkøber boliger (Prynn & Crerar, 2015).

For virkelig at forklare, hvorfor netop Londons boliger er blevet så populære investeringsobjekter, at de lægger bydele øde i en boligtrængende by, må man dog også kigge på de globale finansmarkeders udvikling det sidste årti. Altså på efterspillet fra finanskrisen i 2008. Selvom krisen i første omgang blev udløst af en brist på det amerikanske boligmarked, så skulle de turbulente år herefter paradoksalt vise sig at stadfæste tilliden til netop boliger som et stabilt investeringsobjekt med et rimeligt afkast. Særligt Eurokrisen frem til 2014 har været medvirkende til dette. Med euroen og andre valutaer i problemer, har mange kapitalreserver ledt efter alternative "opholdspladser", som ikke i samme grad var påvirkede af eksempelvis det næste sydeuropæiske parlamentsvalg. Londons eksklusive boliger i One Hyde Park og Chelsea har indtil nu været sådanne nye attraktive destinationer. Også selvom ejendomsmæglerne i byen utvivlsomt ængsteligt holder vejret frem mod Brexit, da dette

frygtes at afskære London fra Europa og dermed gøre det mindre attraktivt.

London er altså nået til et nyt skæringspunkt i sin urbane, omskiftelige og ustabile historie. Gentrificeringens nyeste form, som nu er i gang med at trænge ind i særligt vest London, for at udskifte de nuværende indbyggere, er nemlig ikke en ny befolkningsgruppe, men i stedet penge fra den globale finanskapital. ■

Kilder:

Shand, Fiona. (2018). Empty Homes In England.

McPhillips, M. Gleeson, J. (2018) Housing In London: 2018, The evidence base for the Mayor's Housing Strategy

Prynn, J. og Crerar, P. (2015). Revealed: How foreign buyers have bought £100bn of London property in six years. The evening Standard: <https://www.standard.co.uk/news/london/revealed-how-foreign-buyers-have-bought-100bn-of-london-property-in-six-years-a3095936.html>

Shaxson, N. Thomas, D (2013). A Tale of Two Londons, vanity Fair: <https://www.vanityfair.com/style/society/2013/04/mysterious-residents-one-hyde-park-london>

Artiklen er skrevet af:

Ludvig Goldschmidt
Pedersen
Ph.d.-studerende
på idéhistorie
Aarhus Universitet

Af: Martin Demant Frederiksen

SPØGELSESBYER OG SOCIALE EFTERLIV

Tlugi er en mindre landsby i det nordlige Georgien. Den er omgivet af en naturmæssig millionindustri – nemlig de nordmannsgraner, som via sine frø danner udgangspunktet for størstedelen af alle juletræer, der bliver dyrket i lande som Danmark og Tyskland. Alligevel er Tlugi på vej til at blive en spøgelsesby.

Georgiens døende byer

Langs rute S1 gennem Georgien, fra hovedstaden Tbilisi ud mod Sortehavskysten, vidner det omkringliggende landskab om den naturmæssige mangfoldighed, som kendetegner landet. Frodige skove, flodlejer, bjerge og dale afløser på skift hinanden, og i næsten alle byer langs vejen sælger lokale landsbyboere råvarer og produkter, de selv har dyrket eller fremstillet. Men turen vidner også om de langt større projekter, der gennem tiden har været baseret på lokale naturressourcer, men som ikke længere opererer. Sporene efter dem viser sig som helt eller delvist forladte industriområder - og byer.

Et klassisk eksempel er minebyen Chiatura. Igennem århundreder var Chiatura blot en landsby i en bjergdal, indtil man i slutningen af 1800-tallet opdagede, at området omkring landsbyen var rigt på mangan og peroxid. I 1872 blev den første mine etableret og få årtier senere var Chiatura hjemsted for en af verdens største manganminer, der opfyldte over halvdelen af verdensmarkedets forbrug. Da Georgien i 1921 blev indlemmet i Sovjetunionen blev minedriften udvidet, ikke bare i Chiatura, men overalt i landet, og en lang række byer blev knudepunkter for den sovjetiske tungindustri. Arbejdere i tusindvis blev hentet til områderne, der langsomt omformede sig fra at være mindre landsbyer til at være industrielle landskaber. Boligblokke blev opført for at huse de mange tusinde arbejdere, hvis liv kom til at centrere sig om minerne, og rundt om dem voksede butikker og offentlige institutioner frem. Men i kølvandet på Sovjetunionens sammenbrud i 1991 kollapsede store dele af den industrielle sektor, og konsekvenserne var omfattende for de familier, der pludselig mistede deres levebrød. Som følge af arbejdsløshed blev talrige byer langsomt affolket, og i dag, næsten tre årtier ef-

ter sammenbruddet, præger tomheden stadig mange af områderne. Rustne kraner, ubenyttede elmaster, tomme fabrikshaller og overgroede togskiner er en del af landskabet.

Som sådan fremmaner de postindustrielle områder langs rute S1 i Georgien en generel karakteristik ved spøgelsesbyer, nemlig at de er blevet forladt, men ikke er forsvundne. De tomme huse og fabrikker spøger, og efterlader de få tilbageværende indbyggere med spørgsmålet om, hvordan det kunne gå så galt, og hvorfor livet aldrig er kommet i gang igen. Og de er på mange måder klassiske eksempler på post-sovjetiske spøgelsesbyer, fremkommet i kraft af en industri baseret på naturressourcer, som med tiden er kollapsede. Men der findes andre typer af byer i Georgien, der paradoksalt nok også er ved at ende som spøgelsesbyer på trods af, at der stadig eksisterer en lokal naturressource, der i høj grad bliver udnyttet.

Tlugi

Drejer man af rute S1 og forsætter langs mindre veje nordpå mod grænsen til Rusland, kommer man gennem Racha-Lechkhumi provinsen, og her er situationen den samme. Nok var det her ikke malm, men i stedet bly og zink, der i Sovjettiden blev hentet op af undergrunden, men helt eller delvist forladte byer er stadig en del landskabet. En af disse er Tlugi. Store dele af landsbyen blev ødelagt under et jordskælv i 1991, der samlet set berørte over 700 landsbyer i regionen og efterlod over 100.000 mennesker hjemløse. I Tlugi, såvel som i større byer i Racha-Lechkhumi, vidner adskillige huse om, at mange efterfølgende opgav at genopbygge deres hjem og i stedet valgte at flytte til hovedstaden, eller emigrere til udlandet. Beliggenheden nær den russiske grænse har ydermere betydet, at der i kølvandet på den russisk-georgiske

Fig. 1 & 2. Rute S1. Fotos: Martin Demant Frederiksen

Fig. 3 & 4. Forladte huse i Racha-Lechkhumi. Fotos: Martin Demant Frederiksen

krig i 2008 skete et skarpt fald i antallet af de turister, der ellers langsomt var begyndt at få interesse for området.

Tlugi's beliggenhed i et bjergområde betyder også, at det selv for lokale er svært tilgængeligt. De små grusveje sner til om vinteren, og efter længevarende regnvejr skyller de ofte helt væk. Landsbyens indbyggere skal derfor være indstillede på, at de i vinterhalvåret ikke altid kan komme væk, med mindre det er til fods, og med mangel på indkøbsmuligheder og skolegang er det færre og færre familier, der er indstillede på at blive.

Paata er en af de eneste tilbageværende indbyggere, der forsøger at være i Tlugi hele året. Jeg møder ham første gang under et antropologisk feltarbejde i regionen, og han viser mig rundt i landsbyen selvom der, som han selv siger, "ikke længere er meget at se". Paata er tømrer og har bygget sit eget hus, og han har til tider held med at finde arbejde lokalt, når andre huse i landsbyen har brug for restaurering. Det er dog meget sjældent, at husene bliver restaureret, fordi folk har tænkt sig at bo i dem permanent, forklarer han, men snarere fordi tidligere indbyggere gerne vil bibeholde en relation til området og derfor ombygger

deres tidligere hjem til sommerhuse. Men selv de, der gør dette, fortsætter Paata, kommer næsten aldrig på besøg. En international humanitær organisation donerede for nogle år siden en traktor til byen, så de lokale kunne pløje de små marker, der omgiver den, og dermed øge muligheden for selvforsyning. Men som Paata forklarer, er den efterhånden sjældent i brug – der er ganske enkelt ingen til at bruge den. Tlugi er endnu ikke en spøgelsesby, men den er på vej til at blive det.

Skrænten

Selvom Tlugi har meget til fælles med de helt eller delvist forladte byer langs Rute S1, er der én ting, der gør, at den skiller sig ud. Landsbyen ligger nemlig nær en naturressource, der stadig danner udgangspunkt for en storindustri: grankogler. Ikke langt fra Tlugi ligger et stort skovområde bestående næsten udelukkende af nordmannsgran. Frøene fra de 30-40 meter høje træer er grundlaget for over 80% af alle de juletræer, der årligt bliver solgt i Europa. Igennem årtier har det særligt været danske og tyske firmaer, der har opkøbt kogler og frø i regionen for derefter at dyrke og sælge træerne i Nordeuropa. Det drejer sig om millioner af træer, og da skrænten nær Tlugi er et af de eneste steder i verden, hvor koglerne fra nordmannsgrantræerne har den rette kvalitet, er der mange penge på spil, og i udgangspunktet også mulighed for arbejde for de tilbageblevne indbyggere.

På trods af, at han er oppe i alderen, er Paata også selv kogleplukker. Og selvom der kun høstes én gang om året i løbet af sensommeren, er det en vigtig indtægtskilde for ham. Koglerne kan udelukkende hø-

Fig. 5 & 6. Tlugi. Fotos: Martin Demant Frederiksen

stes manuelt, og det er et risikabelt arbejde. Han har modtaget special-træning i at klatre op til træernes krone, hvor koglerne sidder, og han bærer sikkerhedsudstyr under plukningen. Men det er udelukkende fordi, det er et krav fra den virksomhed, han arbejder for, og det er langt fra alle virksomheder, der stiller sådanne – tværtimod. Hvert år er der arbejdere, der styrter i døden i forsøget på at nå de øverste kogler, og det er ikke kun voksne, men også børn, der kaster sig ud i risikoen. En af dem er Gio. Han bor alene med sin mor og burde egentlig bruge al sin tid på at gå i skole, men siden faderen døde, har han været nødt til at tage forefaldende arbejde for støtte husholdningen. Da han kun er 13 år, kan han ikke deltage i den organiserede kogleplukning. Men det betyder ikke, at han ikke plukker kogler i høstsæsonen, for den organiserede plukning er kun en lille del af den koglehøst, der finder sted på skrænten i løbet af en sæson. En lang række lokale mellemmand opkøber nemlig kogler fra personer som Gio, der udenom licenser og uden sikkerhedsudstyr klatrer op i træerne og høster koglerne illegalt.

Når disse kogler sælges videre til danske eller tyske opkøbere, bliver de påført mærker, der udviser deres illegale historie, og på den måde bliver mange

tons kogler og frø hvert år sendt til Nordeuropa, hvor de bliver dyrket til tusindvis af juletræer. Prisen, de lokale plukkere får for disse kogler, ligger langt under standarden, men da der sjældent er andre måder at finde en indtægt på, tyer mange til det som en sidste udvej på trods af den lave pris, og på trods af de farer det indebærer. Gio kender risikoen – hans far døde af selvsamme arbejde.

Sociale efterliv

I Tlugi er det ikke kun den snigende tomhed, der omgærdet stedet – det er i ligeså høj grad de sociale spøgelse, der lidt efter lidt får lokale til at opgave stedet. Et socialt spøgelse eller efterliv er i et antropologisk perspektiv ikke et spørgsmål om enkelt-individer, hvis sjæle lever videre, men om sociale eller materielle strukturer, der på forskellig vis bliver

hængende, selvom de i princippet er væk. Det kan for eksempel være i form af forladte huse, fabrikker og institutioner, spor efter naboer og venner, der pludselig besluttede sig for at tage væk, indhegninger uden kvæg og marker, der ikke længere er opdyrkede. Eller det kan være i form af minder om Sovjettiden, om tidligere industri, om jordskælv, om krig, om familie-medlemmer, der har mistet livet som kogleplukkere, hvilket alt sammen er en del af hverdagen for de få tilbageblevne indbyggere i regionen.

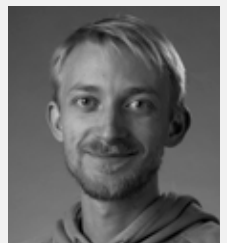
Selvom Paata ikke er tilfreds med situationen har han efterhånden affundet sig med den, og taget en beslutning om, at han vil blive. For unge som Gio er situationen en anden – han har ingen forhåbninger om, at det vil kunne lade sig gøre at skabe et liv i regionen, hverken i grankogleindustrien eller noget andet. Selvom der findes firmaer, der gør arbejdet med kogleplukning sikkert, og også sørger for en ordentlig løn, så er der ingen garanti for, at man kan få arbejde hos dem. Og som mange af sine jævnaldrende er hans største håb derfor centreret om en enkelt ting: at komme væk. Den aldrende befolkning i regionen vidner da også om, at mange unge allerede er taget afsted, enten for at tage en uddannelse eller for at finde arbejde, og på den led blive en del af mindet om noget, der engang var en by. ■

Fig. 7 & 8. Kogleplukning. Fotos: Martin Demant Frederiksen

Artiklen er skrevet af:

Martin Demant Frederiksen
Ph.d. Post.doc.
Socialantropologisk Institut,
Oslo Universitet

Tekst: Ditte Rasmussen, Cand.mag. i
Moderne Kultur og Kulturformidling
Fotos: Jeppe Andersen, kunstfotograf

UDE ER INDE OG INDE ER UDE

Øde og forladt – uden liv og ude af stand til at rumme det, står bygningerne dér og flagrer som fundamenter fra fortiden. De er solide og stædige og giver ikke så let op. Ude er nu inde, inde er nu ude, for naturen finder selv vejen, fordi ingen mennesker længere sørger for at holde den væk. Og netop her finder vi livet. Livet findes i planterne, der snor sig ind ad de for længst smadrede ruder, der ligger i skår langs bygningerne. Vi finder livet i bevægelserne fra gammelt løsthængende plastik, der blafrer i vinden og får os til at vende os. Her har været nogen. Dyr og mennesker har set de smækkende, ulåste døre som en opfordring til at gå indenfor. Som en invitation til at indtage rummene på ny. Edderkopper spinder spindelvæv fra en gammel lampe, der svinger fra side til side over det bord, der for længst er fjernet og flyttet ind et nyt sted. Graffiti afslører ungdommens hemmeligt indtagende karakter og bevidner, at her ér liv, fordi der netop ikke længere er det. Det fortæller om den cirkularitet, som alting består af. Noget forsvinder, noget andet opstår. Selv de forladte byer, de forladte bygninger giver liv til noget nyt. De er smukke. De fortæller historier. De er steder, pejlemærker i nogle menneskers erindring og for livet omkring dem. De genopstår, hvis de får lov.

Tekst:
Ditte Rasmussen
Cand.mag. i Moderne
Kultur og Kulturformidling

Fotos:
Jeppe Andersen
kunstfotograf

Af: Louise Glerup Aner

LANDSBYER I DANMARK

- tilbagegang eller udvikling?

For en række år tilbage sendte Danmarks Radio en serie med titlen "Danmark knækker". Serien handlede om regionale forskelle i udviklingstendenser og levevilkår med særligt fokus på forskelle mellem land og by, samt mellem hovedstadsområdet og de såkaldte yderområder. Serien var et udtryk for en begyndende interesse og stigende bekymring for tendenser til øget ulighed i Danmark. Sidenhen har temaet fyldt i de politiske debatter, i medierne og i diverse fondes programmer og strategier. Et tema i den sammenhæng er affolkning af landsbyer og risiko for landsbydød.

Dobbelt urbanisering

I årene efter finanskrisen oplevede mange kommuner, særligt kommuner i yderområder, tilbagegang i befolkningstallet. Dette års regional- og landdistriktpolitiske redegørelse viser nye tendenser, idet der de senere år har været en befolkningstilvækst i Danmark. Det er stadig kommunerne omkring de større byer på Sjælland og i Midtjylland, der har oplevet den største befolkningstilvækst, men væksten i befolkningstal er nu også begyndt at sprede sig ud til en større del af landet, og i flere af de kommuner, der gennem længere tid har været præget af befolkningstilbagegang, er tilbagegangen nu knap så kraftigt som tidligere.

Generelt er der dermed en positiv udvikling i befolkningstallet i store dele af landet, og flere kommuner end tidligere er præget af fremgang. Det stigende befolkningstal på kommuneniveau dækker imidlertid i flere tilfælde over et fald i befolkningstallet i det åbne land og landsbyerne. Det vil sige, at der internt i nogle kommuner sker en flytning fra de mindste landsbyer og landdistrikter mod de lidt større byer, således at de største byer i kommunerne vokser på bekostning af landsbyerne. Det

kaldes for den "dobbelte urbanisering". Mens befolkningstallet på landsplan er steget siden år 2000, bor der derfor i dag færre personer i Danmarks landsbyer og landdistrikter. Tendenserne i forhold til regionale forskelle og landsbyernes udvikling er dermed ikke entydige.

Landsbyernes tilstand

Der er også stor variation i, hvor velfungerende danske landsbyer og landdistrikter er. Nogle landsbyer er meget velfungerende og voksende lokalsamfund og andre er i forfald og tilbagegang. Det er særligt landsbyer, der er beliggende længere væk fra de største byområder i Danmark, som står overfor store udfordringer.

Demografien i landsbyerne har her en stor betydning. I Danmark er gennemsnitsalderen stigende, og det er en tendens, som er mest markant i landets yderområder. Unge flytter væk og søger mod byerne, mens de ældre bliver tilbage. Det fører til en transformation af landsbyer i yderområder, hvor mange oplever, at skoler lukker, busruter bliver nedlagt, og købmænd må dreje nøglen om, ligesom fritids- og foreningslivet udfordres af fald i medlemmer og frivillige.

Tiltag til at styrke de danske landsbyer

I juli 2017 nedsatte erhvervsministeren "Udvalget for levedygtige landsbyer". Udvalget blev bedt om at sætte et fornyet fokus på landsbyernes fremtid med fokus på nye muligheder for at drive virksomhed, arbejde og bo i landsbyerne. I april 2018 leverede udvalget 17 anbefalinger til at understøtte og styrke levedygtige landsbyer. Nogle af disse anbefalinger fokuserer på et styrket samarbejde mellem landsbyer, fælles strategier og udnyttelse af faciliteter for flere landsbyer, samt et styrket samarbejde mellem landsbysamfund og kommuner. Det er temaer, som der de seneste par år er blevet arbejdet med i såkaldte landsbyklynger landet over.

Landsbyklynger som udviklingsstrategi

I 2015-2016 gennemførte Realdania og DGI "Pilotprojekt Landsbyklynger" i samarbejde med fem af landets kommuner. Evalueringen af pilotprojektet viste, at landsbyer står stærkere, når de står sammen, og at landsbyer, der ligger i nærheden af hinanden, kan drage fordel af at samarbejde om og prioritere mellem forskellige tilbud og faciliteter. Derigennem kan landsbyerne styrke fællesskabet og livet i landsbyerne, samtidig med at den kommunale service og drift optimeres.

I 2017 og 2018 har 24 nye landsbyklynger fået støtte

fra DGI, Realdania og Lokale- og Anlægsfonden til at etablere sig, skabe en fælles organisering, en fælles hjemmeside og udarbejde en strategi for det fælles arbejde. Det er erfaringerne fra pilotprojektet, der arbejdes ud fra i disse nye projekter. Det betyder, at den overordnede tilgang er, at landsbyer står stærkere, når de står sammen, og at landsbyer, der samarbejder, kan bruges som strategisk værktøj til udvikling af landdistrikter. Et af de områder, der har fået støtte, er Søhøjlandet – firkløveren på Sjælland.

Landsbyklyngen "Søhøjlandet – firkløveren på Sjælland"

Landområdet i den nordlige del af Ringsted Kommune er inde i en positiv befolkningsudvikling, og området er præget af stort borgerengagement og et velfungerende foreningsliv. På trods af det, er der behov for at styrke samarbejdet mellem landsbyerne. Det mener Peter Hansen, der bor naturskønt i en landvilla i Vigersted Sogn. "Hvis vi fortsat vil kunne tiltrække børnefamilier til området og bevare den udvikling, der er i gang, er det nødvendigt, at vi står samlet og i fællesskab får markeret os på landkortet," siger han. I 2017 samledes en gruppe borgere fra lokalråd, landsbyforeninger og borgerforeninger i fire sogne i de nordlige dele af Ringsted Kommune om at ansøge om hjælp til at etablere en landsbyklynge.

Peter Hansen er en af de borgere, der har været med til at tage initiativ til etablering af landsbyklyngen. Han har tidligere været involveret i store projekter i området og har blandt andet været med til at skaffe midler til at etablere en ambitiøs natursti og et fuglereservat i området.

Med landsbyklyngen ønsker borgerne at skabe et tættere samarbejde på tværs af landsbyer og sogne, for derigennem at stå stærkere i samarbejdet med kommunen og i forhold til fondsansøgninger, når større udviklingsprojekter skal gennemføres. Det er både i samarbejdet med kommunen, hvor en velorganiseret klynge kan være en stærkere og mere overbevisende forhandlings- og samarbejdspartner, og det er i forhold til at tiltrække fondsmidler til større udviklingsprojekter i området, hvor fælles strategier kan styrke succesraten i forhold til fondsansøgninger. Med en fælles strategi og organisering, vurderer Peter Hansen, kan landsbyerne i højere grad få succes med at udbygge og kvalificere de faciliteter, de har i området, såsom mødesteder, sportsfaciliteter, stisystemer og adgang til natur.

Et andet og ligeså vigtigt formål med etableringen af klyngen er at styrke livet og lokalsamfundet i området, blandt andet ved at dyrke og understøtte sociale aktiviteter, foreningslivet og fritidstilbud i

området. Derfor har de frivillige i klyngeprojektet også fokus på at engagere borgere og frivillige for at skabe opbakning, kendskab og ejerskab til projektet, og for at understøtte fælles aktiviteter og fælles identitet og fællesskabsfølelsen på tværs af landsbyer.

Peter fortæller: "Vores vision for landsbyklyngen er at sætte vores område på landkortet både konkret og i overført betydning, ved at skabe en fælles identitet, glæde og stolthed over at leve i netop dette område. Vi ønsker, at borgerne oplever fællesskab på tværs af alder, geografi, tradition og kultur, og finder glæde ved aktivt at deltage i udviklingen af hele området."

Indtil videre er der nedsat en styregruppe og en kommunikationsgruppe for projektet. Derudover er der tre temagrupper, som arbejder med emner som natur, faciliteter og dagligvarer. I alt er der ca. 40 borgere, som er aktive i projektet. Der er gennemført borgermøder og en spørgeskemaundersøgelse blandt områdets borgere, så styregruppen har et godt fundament for det videre arbejde. Kommunikationsgruppen er i gang med at lave en hjemmeside for klyngen, så det bliver lettere at kommunikere på tværs af foreninger og landsbyer. Blandt andet kommer hjemmesiden til at indeholde en fælles kalender over aktiviteter i klyngen. I løbet af det næste halve år

skal der udarbejdes en strategi og handlingsplan for klyngens videre udvikling.

Muligheder og barrierer i etableringen af en landsbyklynge

I forbindelse med landsbyklyngeprojektet er der gennemført en analyse af muligheder og barrierer i landsbyklynger som strategisk værktøj til udvikling af landdistrikter. Analysen konkluderer, at landsbyklyngerne giver følgende muligheder:

- At skabe en kritisk masse
- At landsbyklyngen kan afspejle et administrativt område med samlet klangbund
- En helhedsorienteret strategisk tilgang, der kan sikre en prioriteret indsats
- At styrke eksisterende og skabe nye sociale relationer
- At skabe fællesskabsfølelse
- At være "lynafledere" - være linket mellem forskellige instanser og være forum der kan håndtere forandring
- At være forum der skaber gode samarbejdsrelationer mellem lokalsamfund og kommune
- Omvendt kan der være forskellige barrierer i etableringen af en landsbyklynge:

Alle fotos er fra Sjøhøjlandet – Firkløveren på Sjælland og fotograferet af Peter Hansen.

- Manglende opbakning fra og samarbejde med kommunen
- Forskellige "landsbytraditioner" – forskellighed i arbejdsmåde, organisering, tankesæt og historie
- At landsbyklyngen udelukkende bliver en afviklingsstrategi
- At den fælles identitet ikke skabes
- At samling eller afvikling af centrale mødesteder eller aktiviteter der traditionelt har stor betydning for den enkelte landsby opfattes som et tab eller negativ forandring.

Arbejdet med at skabe klynger af landsbyer og samarbejde på tværs af landsbyer ser dermed ud til at have et potentiale til at modvirke nogle af de negative udviklingstendenser, der ellers kan være i Danmarks landsbyer. Samtidig er der grænser for hvad klyngestrategien kan gøre, og det kan da også være svært og udfordrende at skabe opbakning fra både borgere og kommune til en fælles strategi. For nogle borgere kan det blandt andet være svært at se idéen i at samarbejde med landsbyer, som man ikke umiddelbart føler tilknytning til. At skabe en fælles identitet i en landsbyklynge og at få mod og lyst til en fælles strategi kan derfor tage tid og kræver, at der i dagligdagen er fokus på fælles aktiviteter på tværs af klyngen. ■

Kilder:

Erhvervsministeriet 2018: Regional- og landdistriktpolitisk redegørelse 2018. Regeringens redegørelse til Folketinget.

Laursen, Frølund og Johansen 2015: Landsbyklynger som mulig udviklingsstrategi - Muligheder og Barrierer. En forundersøgelse for DGI og Realdania. Aalborg Universitet og Syddansk Universitet.

Sekretariatet for Landsbyklynger - DGI Landskontor 2018: Kortlægning og analyse. Landsbyklyngen Sjøhøjlandet - Firkløveren på Sjælland.

Udvalget for levedygtige landsbyer - Erhvervsministeriet 2018: Afrapportering til Regeringen.

Artiklen er skrevet af:

Louise Glerup Aner
Ejer af konsulentvirksomheden 'Naboskaber'.

KINAS OMVENDTE SPØGELSESBYER

Spøgelsesbyer i traditionel forstand henleder tanken på tomme, forladte og forfaldne bygninger. I Kina findes eksempler på tomme bygninger, der hverken er forfaldne eller forladte. De er tværtimod resultatet af et galopperende kinesisk ejendomsmarked. Om livet indhenter de tomme bygninger vil tiden vise.

Fig. 1. Konstruktion i Ordos, byen der i 2010 først fik tilnavnet, 'Kinas moderne spøgelsesby' og yndet eksempel på en overophedet kinesisk ejendomssektor. Foto: Michael Ulfstjerne

Fig. 2. Udsigten fra et ubenyttet mødelokale i en af byens nye erhvervstårne. Foto: Michael Ulfstjerne

"Bare for én gangs skyld burde nogen skrive noget pænt om byen!". Bataar er træt af mediernes negative omtale. "Det er ikke andet end rygter og sludder", fortsætter han. "Dem udenfor forstår sig ikke på udviklingen her." Jeg er til frokost i en af de såkaldte moderne kinesiske spøgelsesbyer. Bataar er ansat i en lokal afdeling af Ministeriet for Land og Ressourcer. Det har han været i mere end tyve år. Gennem sit arbejde har han derfor indgående kendskab til byens bemærkelsesværdige urbaniseringsmønstre og særligt til forholdene omkring byens nye ambitiøse udvidelse i nye eksterne distrikter, der ofte bliver fejlagtigt udlagt som spøgelsesbyer. Heraf har særligt Kangbashi, en ny bydel i den kinesiske by Ordos, tiltrukket internationale mediers opmærksomhed. Distriktets ekstravagante arkitektoniske kulturinstitutioner, enorme pladser og administrationsbygninger kombineret med den iøjnefaldende mangel på mennesker har været et yndet mål for fotojournalister, der er valfartet hertil for at dokumentere fænomenet.

Trods mediernes udlægning er "spøgelsesbyen" ikke helt tom. Frokostrestauranten, hvor vi spiser, er nærmest fyldt. Adskillige offentlige ansatte, som

Bataar, arbejder nu i den nye administrative bydel. De færreste er dog flyttet helt med og bor stadig i den "gamle" bydel små 30 km derfra. Alligevel finder man flere små butikker og entreprenører, der prøver lykken i den nye bydel. Enkelte familier er da også rykket ind i de tomme boligblokke. Små pletter på et stort tæppe af ledig ejendom. De venlige ansatte i byens nye femetagers bibliotek tager pænt imod gæster. Politiet patruljerer flittigt og regulerer den sparsomme trafik. I aftentimerne ankommer flere familier til distriktet for at promenerer langs Kangbashis spektakulære springvand, der pumper farvestrålende vandstråler 200 meter op i vejret til lyden af øredøvende folkemusik.

Mit første møde med Ordos

Mit første møde med en af de såkaldt moderne kinesiske spøgelsesbyer skete i foråret 2011. Her foretog jeg en kortere rejse, der skulle lægge grund for længerevarende feltstudier i forbindelse med min ph.d. Særligt var jeg opsat på at undersøge et 200 hektarer stort område for kunst, arkitektur og kreativitet, der ifølge mine kilder var skudt op i midten af den Indre Mongolske ørken. Projektet blev skudt i gang af 100

Fig. 3. Hel bygning til salg eller leje i Ordos 2012. Mange byggerier var blot tomme skaller og krævede derfor omfattende arbejde før anvendelse. Foto: Michael Ulfstjerne

internationale arkitekter, der alle havde til opgave at designe hver deres unikke multimillionær-villa, alt under kyndig vejledning af den kinesiske stjerne-kunstner Ai Weiwei. Jeg havde forinden undersøgt al tilgængelig materiale om området på internettet, udforsket adskillige af de spirende villa-designs, kulturinstitutioner, samt finansieringen bag det ekstravagante foretagende. Jeg følte mig derfor allerede bekendt med stedet forud for min ankomst.

Det skulle alligevel vise sig at blive anderledes end forventet. Trods adskillige forespørgsler hos lokale forretningsdrivende, politimænd, hoteller og gadefeje-re i den sparsommeligt befolkede bydel – kunne ingen fortælle mig hvor min 200 hektar store kunstzone befandt sig. Jeg måtte derfor vende slukøret og skuffet hjem fra mine første to uger i felten. Først et halvt år senere fandt jeg endelig frem til stedet, der skulle have udgjort kernen i mine feltstudier. Det viste sig, at de kun var tegnet, endog minutøst planlagt, men i øvrigt ikke rigtig fandtes i virkeligheden. Det er ikke et ualmindeligt fænomen i den kinesiske byggesektor. Byggespekulanter tilstræber sig gerne at øge værdien af jordlodder for blot at sælge dem videre for en god

profit – helst uden at skulle igennem besværet med at bygge noget. Alligevel var langt de fleste steder kendetegnet ved byggeri og endeløse rækker af kraner.

Byggeboomet i Ordos – fra nomadekultur til spekulativ byudvikling

I Kina har Ordos tidligere været kendt for at huse gravstedet for Genghis Khan (omend noget omdiskuteret hvorvidt det er sandt), nomade-kultur, mongolske Yurter, og lavstammede men stærke heste. Dette ændrede sig i 90'erne med massive fund af værdifulde naturressourcer af hovedsageligt kul, naturgas, kashmiruld og ædelmetaller. Udvinning af disse har igennem det sidste årti resulteret i en eksplosiv udvidelse af byen i en bemærkelsesværdig skala. Selv efter kinesiske standarder. En hurtig google-søgning vil frembringe ekstravant arkitektur, futuristiske bymiljøer, massive skulpturer, parker, indkøbscentre – og uden undtagelse en bemærkelsesværdig knaphed af liv.

Ordos er et af de klareste eksempler på, hvor ekstremt det kinesiske byggeboom tog sig ud for kun få år tilbage. Som nævnt ovenfor har spøgelsesbyerne ikke status som byer, men er ofte bydistrikter kende-

Fig. 4. Massive neonbogstaver og reklamesøjler i byerne frister borgere til at investere i ejendom fremfor at sætte penge i banken. På billedet ses spøgelsesdistriktets nye finanscentrum samt nye, ubeboede boliger på den modsatte bred af byens menneskeskabte sø. Foto: Michael Ulfstjerne

tegnet ved en række forskellige funktioner. Det kan være kultur, uddannelse, industri, administration, finanser, men også beboelsesområder (som vist på billedet ovenfor). Modsat tidligere former for by-udvidelse måles de nye distrikters succes som oftest på ejendomspriserne og således ikke på hverken kvaliteten af livet i byen eller fremskrivelser af industriel produktion.

Særligt tre ting ligger til grund for fænomenet. Dels kan de nye spektakulære distrikter forklares ud fra lokale magthaveres behov for prestige-projekter. Det er ikke ualmindeligt at kinesiske borgmestre rejser landet tyndt for at øge brandværdien af deres byer ved gøre reklame for nye prominente bydistrikter og ekstravagante byggerier. En anden vigtig faktor er overvejende økonomisk. I 1988 introducerede centralregeringen en slags lejemaaløkonomi, hvor brugsretten til jordlodder kunne erhverves i en tidsbegrænset

periode. Fra at al jord og dens brug var kontrolleret af enten staten eller kollektiver på landet, tog man nu de første skridt imod et egentligt ejendomsmarked. Systemet, der i udgangspunktet var formuleret som et værn mod kapitalismen ved at begrænse privat ejerskab, har siden vist sig at afstedkomme en endnu mere rå og spekulativ ejendomsudvikling, der som vist i eksemplet ovenfor kan resultere i fiktive byggeprojekter, hvis eneste formål er profit og videresalg.

Sidst er spørgsmålet om, hvilken betydning disse tomme ejendomme har i almindelige folks liv. Historien om spøgelsesbyen mødte ofte stor modstand lokalt. De færreste tænkte på byen som et hjemsted for omdrivende spøgelse eller anså bygninger som ruiner. Retorikken om spøgelsesbyen var mest udbredt blandt verdens medier. Men hvis ikke de tomme bygninger havde noget med spøgelse at gøre, hvad betød de så?

Værdien af moderne ejendom i Kina

Under socialismens storhedstid var staten ansvarlig for at sikre individers beskæftigelse i arbejdsenheder og derved også sikre bolig, mad og medicin. Velfærd og jobsikkerhed blev folkeligt omtalt som "den store jern-risskål" (da tiefanwan). Jern-risskålen var en metafor for den livslange sikkerhed som staten sikrede sine hengivne 'kammerater'. Med reformpolitikken i 90erne oplevede de fleste, hvordan skålen brast. Overgangen til en markedsøkonomi skabte stadig mere usikre forhold for familier og individer, der prøvede at redde sig en bid af den "ærefulde velstand", som proklameret af Kinas tidligere leder og arkitekt bag for reform- og åbningspolitikken, Deng Xiaoping.

Her spiller ejendom i byerne en særlig central rolle. Lidt frækt kunne man tænke de stigende ejendoms-værdier i byerne som "jern-risskålens" arvtager. Den tryghed, der lå i livslang ansættelse, sygesikring, samt

arbejdsenhedernes ydmyge, men sikre, boligforhold er erstattet af idéen om ejendom i byen – uanset om ejendommen er beboet eller ej. Som en ung mand i Ordos fortalte mig:

"I gennemsnit ejer hver person i Ordos mellem en og to lejligheder. Folks indkomst er tæt knyttet til disse ejendomme. For os kinesere er lejligheder en slags helle for livet. Lejligheder er så vigtige, at ingen nogensinde kunne betvivle fordelene ved at råde over mere ejendom. Lejligheder, bygninger ... det er noget, der aldrig ville kunne miste sin værdi. Og det at investere i ejendom er et slags værn mod usikkerhed."

Ordos er tit blevet fremhævet som kerneeksemplet på det ustabile kinesiske ejendomsmarked. Hvis man måler per indbygger blev der i 2010 bygget seks gange mere i Ordos end i Kinas hovedstad, Beijing. I løbet af en kort årrække sprang flere nye eksterne bydistrikter op i udkanten af byen, men alle med en påfaldende

Fig. 5. Massivt monument på Genghis Khan pladsen ud for lokalregeringens nye administrative hovedkvarter.
Foto: Michael Ulfstjerne

mangel på indbyggere. Dette var ikke ensbetydende med, at lokale borgere ikke havde interesse i udvidelsen af byen. Størstedelen af ejendomme – eksisterende såvel som endnu ikke bygget – var allerede solgt eller bestilt af fremtidige købere. I nogle tilfælde var købere spekulanter, investorer og velhavere, men også almindelige borgere og familier tog del.

Kun få år efter skulle dette vise sig at have alvorlige konsekvenser. Korthuset af oppustede ejendomspriser faldt sammen efter en nedgang i efterspørgslen på de lokale naturressourcer. Andre forklaringer på kollapset pegede på, at centralregeringen i Beijing havde fået nys om lokalregeringens omfattende korruption, særligt i byens byggesektor, der stort set ignorerede centralt udstykkede kvoter for byggeri. Investeringssiveren blev udskiftet af panik og op imod 80 % af alle byggeprojekter strandede på blot få måneder. Langt de fleste familier oplevede et markant fald fra frynvunden rigdom til en hverdag præget af gæld-

sinddrivelse og trusler. Næsten alle jeg mødte havde investeret i ejendom for lånte penge. Både gennem formelle kreditinstitutioner, men også gennem mere lyssky låneordninger.

De moderne kinesiske spøgelsesbyer er derfor ikke spøgelsesbyer i klassisk forstand. Når man forestiller sig en spøgelsesby, falder tankerne almindeligvis på forladte og sammensunkne huse, støvede vejskilte, forskellige nuancer af forfald, der tegner sig i ting over tid. Med andre ord, steder der emmer af fortidens spor. Spøgelsesbyer er netop kendetegnet ved, at der har været liv. Og at livet så af en eller anden grund er flyttet ud eller svundet hen. Det kan der være flere grunde til, for eksempel at byens økonomiske drivkraft har trukket sig som ved udtømmning af naturressourcer, omlægning af infrastruktur og økonomi. Den stigende urbanisering spiller en stor rolle, hvor flere bolig- og industriområder ligger øde hen. Men også naturkatastrofer, konflikt eller krig kan være med til

at skabe spøgelsesbyer. I nutidens Kina ser vi altså en

anden slags spøgelsesby, der i flere henseender adskiller sig fra de mere velkendte eksempler, hvor fraværet af mennesker og liv i de klassiske spøgelsesbyer er kendetegnet ved at tidligere beboere har forladt byen, kendetegnes det kinesiske eksempel ved, at beboerne endnu ikke er ankommet. Hvor andre mere klassiske spøgelsesbyer retter sig mod tidligere tiders storhed og aktivitet, nærmest nostalgisk – så læner den kinesiske udgave sig frem i tiden mod kommende beboere, planlagte aktiviteter og gerne i håbet om en sprudlende økonomisk aktivitet. Som vi har set, er de moderne kinesiske spøgelsesbyer sjældent helt forladte. De er gerne knopskud fra eksisterende byer, der spreder sig ud i nye, moderne distrikter. Nogle står uberørte i flere år, hvor andre langsomt tiltrækker beboere og funktioner. Hvorvidt de engang bliver til pulserende byer eller blot står som henlagte drømme, må tiden vise.

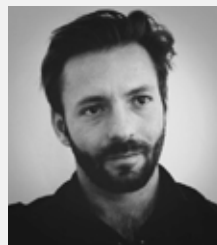

Fig. 6. Nedslidte og forblæste ejendomsreklamer i Ordos efter boomets bratte afslutning i 2012. Foto: Michael Ulfstjerne

.....

Artiklen er skrevet af:

Michael Ulfstjerne
Antropolog, Ph.d. Global
Refugee Studies Unit,
Aalborg Universitet

Månedens Link

Brug GIS i undervisningen
– læs fagudvalgets klumme.
www.arcgis.com

MONOBY

opstå, overlev eller dø ud

Af: Alexander Prishchepov & Roland Kraemer
På dansk ved Rasmus Skov Olesen

En by der er centreret om en enkelt industri kaldes en monoby. I det tidligere Sovjetunionen myldrede det med monobyer, men efter kollapset har mange af byerne gennemgået svære år med økonomiske og sociale konsekvenser. Erfaringerne fra Rusland kalder på multifunktionalitet i byerne.

Fig. 1.
Russisk monoby.
Sergey Saursky/
Commons.wikimedia.org

Forstil dig en by, som er afhængig af én eneste industri. Et eksempel kunne være Lego i Billund eller det gamle Frederiksværk dengang stålindustrien dominerede byen. En sådan by vil sandsynligvis opstå og forgå under skiftende socioøkonomiske forhold. Byen vil blive påvirket af prisændringer på det globale marked, den teknologiske udvikling, epidemier, krige og politiske beslutninger. Når først eksogene forhold ændrer sig, vil disse 'firmabyer' eller 'monobyer', der er centreret omkring en specifik industri, være dømt til at kollapse og blive forglemte. Desværre vil dette medføre sociale omkostninger og kraftig affolkning i området, hvilket dernæst vil føre til dyre sociale udgifter og miljømæssige gen-etablerings-programmer af de tidligere befolkede områder.

Monobyer findes over hele verden med forskellige karakterer og levetider

Firmabyer eller monobyer (der findes flere forskellige definitioner på begrebet) er ofte kendetegnet ved en høj grad af beskæftigelse og store skatteindtjeneringer i kommunekassen fra den dominerende industri. Monobyer er tit tæt forbundet med gamle industrielle zoner og mineindustri. Men monobyer kan også være centreret om landbrugsproduktion, fiskeri- og skovfældning samt en nyere tredje sektor: turisme og IT

Monobyer er almindelige over hele verden. I Tyskland finder man en række af de såkaldte 'monostadts': Ludwigshafen, Chemnitz og Halle Neustadt. I Polen er der tale om byer som Widzew og Nova Huta. I Rusland finder man blandt andre Tolyattien - en by med 700,000 indbyggere centreret omkring bilindustrien. I Canada har de monobyer som Anyox og Batawa. På Cypern finder man Varosha - en spørgelsesby, der tidligere var et attraktivt turistmål. Og selv den tidligere så populære ferieby Antalya i Tyrkiet er nu henlagt i samme kategori som konsekvens af krigen i Syrien.

Monobyer kan have forskellige levetider; nogen eksisterer i flere århundreder, andre opstår kun i kortere perioder indtil ressourcerne er udtømte, eller de økonomiske og samfundsmæssige behov forsvinder. Monobyer kan opstå på baggrund af en bestemt politisk beslutning, de kan udspringe af mindre bebyggelser, de kan gennemgå en række udviklingstrin, stagnere, kollapse og endda uddø og ende som spørgelsesbyer.

Monobyernes land: Rusland

Rusland er et godt eksempel på et land, hvor monobyer er almindelige og hvor disse byer for tiden gennemgår forskellige transformationsstadier med væsentlige implikationer for deres økonomi, indbyggere og miljø. Før Sovjetunionen kollapsede i 1991 bestod 30-40 % af landets bebyggelser af monobyer eller monobebyggelser, centreret omkring en specifik industri (ifølge lovlige russiske dokumenter skulle omkring 25 % af den arbejdsdygtige befolkning være ansat i en virksomhed eller servicesektor i monobyer).

Det er vigtigt at huske på, at i 1989, da den sidste sovjetiske folketælling fandt sted, boede 74 % af landets 146 millioner indbyggere i byer - mange af disse var monobyer. De abrupte socioøkonomiske ændringer, der fandt sted de efterfølgende år, som konsekvens af omstillingen fra en statsstyret økonomi til markedsbaserede principper, krævede nye løsninger for styringen af monobyer, som var blevet etableret under helt andre økonomiske og institutionelle rammer.

En lang række af de russiske monobyer, der var blevet grundlagt under det sovjetiske styre (1917-1991) var forbundet med gamle industrielle

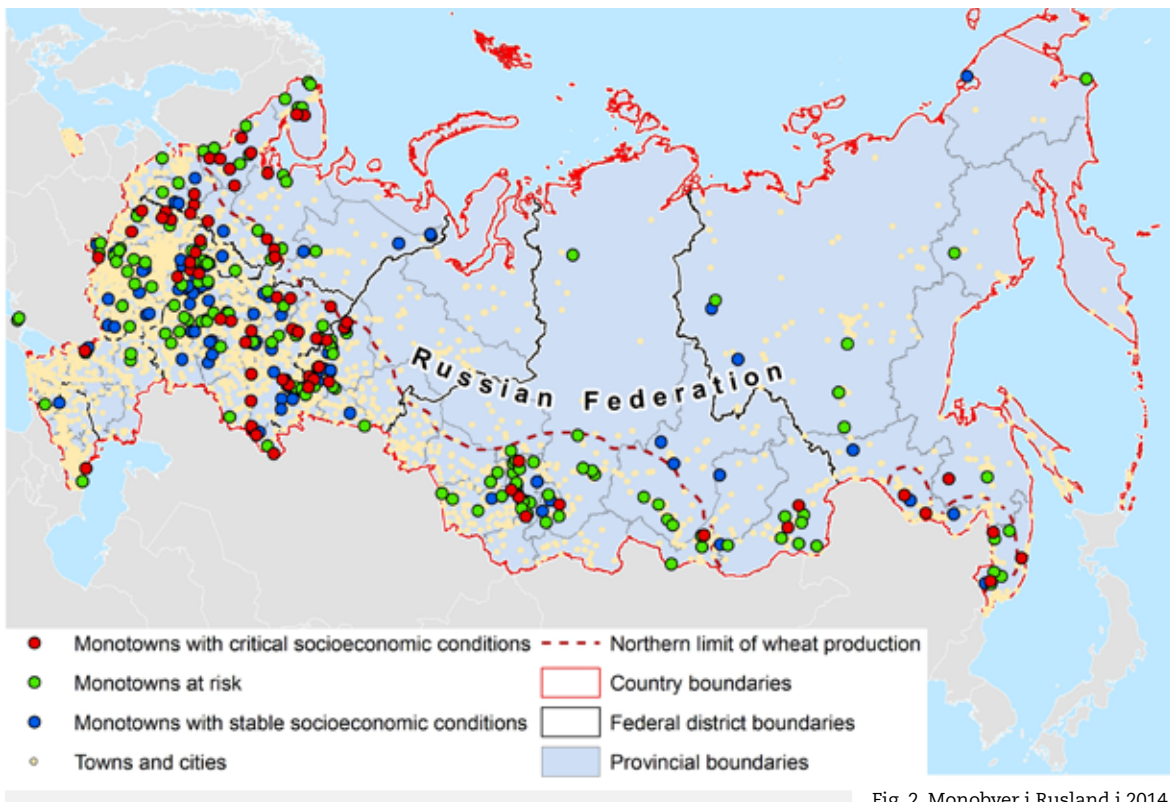

Fig. 2. Monobyer i Rusland i 2014.

aktiviteter helt tilbage fra det 18. århundrede, så som glasproduktion (Gus-Khrustalny) og tekstilproduktion (Ivanovo). Der var endda minebyer i Vestsibirien og Ural, som kunne kategoriseres som monobyer helt tilbage i det 16. århundrede.

Den kraftige vækst i minedriften var dog tæt forbundet med den industrielle revolution i slutningen af det 19. århundrede og konstruktionen af den Transsibiriske jernbane tværs over Rusland. De første to årtier af det 20. århundrede var præget af begivenheder som Første Verdenskrig, revolutioner og borgerkrig, hvilket førte til økonomisk krise. Monobyerne fortsatte dog deres ekspansion på baggrund af et dekret fra den sovjetiske regering igennem deres industrialiserings- og kollektiviseringsprogrammer (Zheleznogorsk).

Sovjetstyret satsede på monobyer

Monobyernes aktiviteter blev dog udvidet under det sovjetiske styre. Udover minedrift, skovhugst, tekstil- og tung-industri blev der også oprettet byer

med særlig specialisering indenfor militæret og forskning. Disse byer blev hurtigt kendt som 'lukkede byer' (Korolev).

Efter den tumult, der fulgte i hælene på Anden Verdenskrig (ofte kaldet 'Den Store Patriotiske Krig' i Rusland), opstod der en ny type af monobyer. Disse byer var blandt andet et produkt af Nikita Khrushchev's kendte 'Jomfru-land-kampgane' og udvidelsen af landbrugsarealer fra 1954 til 1963 (eksempelvis byen Aleysk, som opstod på baggrund af den hastigt voksende kornindustri). Derudover opstod der også monobyer omkring olie- og gasindustrien i Sibirien for ikke at nævne de byer, der senere hen opstod omkring atomkraftværkerne.

Mange byer var placeret langt

væk fra alting og de modtog deres forsyninger fra det centrale styre under den stærkt statsregulerede økonomi. Hver monoby havde etablerede social infrastruktur, såsom hospitaler, skoler, fritidsaktiviteter og permanent bebyggelse. De sovjetiske russere valgte at arbejde en årrække i disse afsidesliggende monobyer med barske miljømæssige forhold, for derigennem af optjene penge, som de kunne tage med sig hjem til deres hjemstavn.

Økonomisk nedtur og stigende kriminalitet fulgte i kølvandet på Sovjetunionens kollaps

Da de økonomiske og politiske forhold ændrede sig i årene efter 1991 blev monobyerne hurtigt konfronteret med problemer som økonomisk nedtur, tab af tidligere markedsandele og stabil fødevarerforsyning samt lange forsinkelser på lønudbetalinger. De hårde år i starten af 1990'erne, som var præget af økonomisk tumult, medførte sociale implikationer, som stigende kriminalitet, og kamp mellem diverse grupper om kontrollen over ressourcerne i monobyerne.

Tabet af håb gik hånd i hånd med en stigning i forbruget af stoffer. Raterne for kriminalitet og misbrug var langt højere i monobyerne sammenlignet med andre russiske byer. Monobyer med nedslidt social infrastruktur oplevede hurtigt det samme fatale mønster som andre marginaliserede områder i verden - et mønster man blandt andet også finder i amerikanske industribyer som Gary i Indiana og Detroit i Michigan.

Men hastigheden hvormed de russiske byer oplevede denne socioøkonomiske nedtur var langt højere end noget andet sted på kloden. Ud af 1.080 byer var der over 300, der var nået til et punkt, hvor de var nødsaget til lukke.

Man bør samtidig notere sig at de miljømæssige konsekvenser fra de økonomiske aktiviteter i monobyerne er voldsomt undervurderet – især hvis man kigger på forurening fra minedriften og industrielle aktiviteter i områderne (eksempelvis i monobyer som Murmansk og Norilsk).

Efter 1991 blev monobyerne hurtigt et vigtigt emne for den politiske debat. Da en række af byerne begyndte at blive lukket ned, blev disse brugt som eksempler af kommunisterne til at kritisere det daværende styre. Det økonomiske opsving i 2000'erne reducerede midlertidigt det sociale pres, der lå på monobyerne. Der var dog fortsat 45 'lukkede byer' med lukkede administrative enheder og en række monobyer blev genetableret primært omkring indvinding af mineraler.

Nutid og fremtid for de russiske monobyer

Den økonomiske krise i 2008 samt sanktioner fra EU

og USA efter 2014 har afgjort skæbnen for en række russiske monobyer. Ifølge et dekret fra den russiske føderation, som blev offentliggjort i 2014 var 75 ud af 313 monobyer kategoriseret på et kritisk socioøkonomisk stadie og 149 var i risikozonen for forsvindende socioøkonomiske forhold. Det forventes at byerne vil opleve et fortsat skift fra risikozone til kritisk stadie og en nedgang i antallet af monobyer med stabile socioøkonomiske forhold. Det forventes ligeledes at føre til sociale og miljømæssige implikationer. Monobyer bliver fra tid til anden fremhævet i de russiske medier i forbindelse med arbejdsløshed og sporadiske sociale uroligheder.

I fremtiden vil vi sandsynligvis være nødt til at imødekomme den stigende efterspørgsel på energi, materialer, fødevarer og andre produkter, men selv services kan produceres i monobyer langt fra forbrugscentrene. Dette russiske eksempel peger på nødvendigheden i at opveje de kortsigtede beslutninger forbundet med oprettelse af monobyer, men også på vigtigheden i at inddrage de økonomiske, institutionelle og miljømæssige overvejelser.

Dette eksempel fra Rusland understreger samtidig nødvendigheden i at designe multifunktionelle byer i stedet for at koncentrere én type industri eller én økonomisk sektor på ét sted – uanset om der så er tale om minedrift, IT eller service.

Artiklen er skrevet af:

Alexander Prishchepov

Lektor i geografi ved
Institut for Geovidenskab og
Naturforvaltning, Københavns
Universitet, alpr@ign.ku.dk.

Roland Kraemer

Geografisk Institut
Humboldt Universitet

HISTORIEN OM KOLMANNSKUPPE

(Tysk; Afrikaans: Kolmannskop)

Af: Axel Rothauge
På dansk ved Simon Laursen Bager

Kolmannskuppe ligger på Namibias sydvestkyst. I dag er det en spøgelsesby, hvor ørkensand og hyæner har indtaget bygningerne. Indtil 1940'erne var stedet en pulserende by, hvor al økonomisk aktivitet var baseret på fund af diamanter.

Historien om 'Kolmannskuppe' er uløseligt sammenflettet med Namibias koloniale historie og diamanthusvindning. Tyske missionærer forsøgte i det såkaldte "ikke-koloniserede frie land" mellem den britiske Cape-koloni (syd for Orange-floden) og det portugisiske område Angola (nord for Kunene-floden), der var kendt som "Sydvestafrika", at konvertere animistisk-troende indfødte til kristendommen i næsten et århundrede før det tyske rige koloniserede landet i 1884. Den første europæiske missionsstation i det sydlige Namibia blev etableret af de tyske brødre Christian og Abraham Albrecht i 1806 på foranledning af London Missionary Society og blev siden efterfulgt af adskillige andre (f.eks. Schmelen i 1811, Hahn i 1841, Rath i 1849). Disse tyske missionærer sendte rapporter tilbage til deres tyske hjemland om rigdomme i

form af guano (der dengang blev brugt som krudt- og pistolpulver, ikke til gødning) og "glitrende sten" (diamanter) langs den sydlige kyst, som de oprindelige folk fortalte om og nogle gange gav til missionærerne.

Disse eventyrlige historier vakte interesse hos tyske forretningsfolk, bl.a. Adolf Lüderitz, en forretningsmand fra Bremen i det nordvestlige Tyskland. Lüderitz planlagde at oprette en bosættelse på vestkysten af det sydvestlige Afrika for at skaffe sig adgang til disse rigdomme. Han anmodede derfor den 16. november 1882 Kansler Otto von Bismarck om, hvorvidt en sådan løsning kunne godkendes af den tyske regering, og om hans mission ville nyde beskyttelse fra det tyske militær. Bismarck svarede bekræftende.

Lüderitz sendte derefter sin repræsentant Heinrich Vogelsang til Namibia for at gennemføre sit foreha-

Fig. 1. Kolmanskop set fra toppen.

Foto: SkyPixels - Own work, CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=50450485>

vende. Vogelsang nåede Cape Town efter 82 dage til havs og sejlede derfra mod Lüderitzbucht, dengang kaldet Angra Pequena ("smal bugt"), hvor han nåede frem den 12. april 1883. To uger senere købte han et stort stykke jord rundt om bugten (5 mil i hver retning) fra den lokale Nama-leder Josef Frederik til den beskedne sum af 100 britiske pund sterling i guld og 200 kanoner med ammunition. Handlen er nedskrevet i en salgskontrakt, der stadig findes i tyske arkiver. Frederik troede, at tyskerne i kontrakten refererede til en "Imperial (British) statute mile", den eneste mil han kendte til, som måler 1.609,3 meter, men tyskerne refererede til deres "Prøjsiske mil," der dengang blev brugt i Nordtyskland, og som måler 7.532,5 meter. I stedet for at sælge Lüderitz 25.600 hektar solgte Frederik tyskerne hele 567.400 hektar!

Dette land omkring Angra Pequena, lovligt erhvervet og senere udvidet med yderligere dokumenterede køb, omfattede det område, som Kolmannskuppe senere ville blive bygget omkring, godt 10 km inde i landet fra Angra Pequena. Fra disse forskellige opkøb opstod i 1884 den tyske koloni "Sydvestafrika." Det tyske rige havde inden for et år opkøbt og annekteret hele territoriet mellem Orange- og Kunene-floderne og hele vejen ind til det britiske protektorat "Betchuanaland" (nutidens Botswana). Datoen 24. april 1884 bruges ofte som startdato, men koloniseringen var reelt en længere proces med hyppige kommunikationer mellem Bismarck og Det Britiske Imperium for at sikre, at det tyske foretagende havde godkendelse af briterne, dengang verdens dominerende magt.

Som var praksis dengang blev kolonialismen drevet

Fig. 2. Efter affolkningen invaderede sandene husene. Foto: Damien du Toit from Cape Town, South Africa <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=15841729>

mere af forretningsmænd og handel end af de europæiske regeringer. "German Colonial Society" (Det tyske koloniale samfund), der blev oprettet d. 30. april 1885 for at udvikle Sydvestafrika, erhvervede Angra Pequena og dets mineralrettigheder fra Lüderitz til den fyrstelige sum af 500.000 Reichsmark. Kort efter døde Lüderitz (som en velstående herre), og i 1886 blev Angra Pequena omdøbt til Lüderitzbucht til hans ære. Lüderitz omkom, da han druknede under en voldsom storm på Atlanterhavet, hvor han var på en robådsekspedition mod Orange-floden. Hans krop blev aldrig fundet.

Byen Lüderitzbucht i dag. En stille havneby

Der blev aldrig fundet diamanter i Lüderitzbucht. Byen var den tyske kolonis første havneby, da briterne havde tilsneget sig Walfishbay, Namibias eneste naturlige havn, for at holde øje med den spirende tyske koloni, og Swakopmund var endnu ikke blevet udviklet. Så i begyndelsen af kolonialismen gik al tysk import og eksport gennem Lüderitzbucht og byen blomstrede. En jernbane til "baglandet" (de indre områder) blev bygget for at fremme handel.

Diamanter blev første gang fundet, mens jernbanen fra Lüderitzbucht til Keetmanshoop blev bygget. August Stauch, en tysk jernbaneinspektør ansvarlig for at lægge jernbanesveller i området "Grassplatz", en lille oase i ørkenen, tilså arbejdet, da en af hans arbejdere, Zacharias Lewala, d. 20. juli 1908 bragte ham en af disse glitrende sten, som han havde fundet i sandet, mens han skovlede det væk fra skinnerne. Da Stauch trak den glitrende sten henover sit ur skar det glasset, som en ægte diamant skulle. Han bragte straks stenen til et laboratorium i Swakopmund til yderligere tests. Laboratorieanalytikeren afviste først Stauch med ordene: "Spild ikke min tid, tak! Diamanter ligger ikke bare i ørkenens sand, som blommer under et blommetræ!" Han måtte dog æde sine ord og kaldte senere på dagen Hr. Stauch tilbage og indrømmede, at dette virkelig var diamant! Og ikke nok med det: det var en diamant af usædvanlig kvalitet, selvom den var lille.

Den følgende dag, d. 21. juni 1908, blev jernbanen officielt åbnet, men Stauch fratrådte straks sin stilling i jernbaneselskab og opkøbte et stykke land omkring Grassplatz, hvor han begyndte at søge efter

Fig. 3. Det nostalgiske skilt på den tidligere togstation.
Foto: SqueakyMarmot - <https://www.flickr.com/photos/squeakymarmot/134624906/>, CC BY 2.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=887465>

diamanter. Han byggede sit første hus på Kolmannskuppe (se billede), en lille forhøjning i ørkenen, hvor oksekusken Jonas Kolmann blev reddet, efter at have været forsvundet i en sandstorm. Nyheden om det sensationelle fund af koloniens første diamanter startede en diamanthfeber, hvor sejlere forlod deres skibe, handlende deres butikker og mænd deres koner for at samles på Kolmannskuppe i håbet om at finde diamanter. Priserne på minelodder og boliger steg, drikkevandskilder tørrede ud, og prospektorer skændtes om ejendomsretslige tvister.

I mellemtiden fandt Stauch flere diamanter i sandet omkring Kolmannskuppe. De største og mest udbytterige fund var i klitdalen lige bag bosættelsen, der voksede eksplosivt og blev Namibias mest berømte diamanthmineby. Store, elegante huse i epokalsk tysk stil blev bygget til minedriftslederne (se billede).

Et stort bycenter blev bygget ved indgangen til landsbyen. Bygningen indeholdt et teater og en orkestersal, hvor der blev spillet til teselskaber og baller. Store festivaler blev afholdt, hvor diamanthminearbejdere ("opsamlere" havde været en bedre beskrivelse!) blev afhjulpnet noget af deres rigdom. Den

travle landsby kunne prale med alt, hvad en moderne europæisk by havde på det tidspunkt: et slagteri, et bageri, en møbelfabrik, en sodavandsfabrik, daglige leverancer af is (fra Lüderitzbucht, 10 km væk) og mælk (fra Aus, 188 km øst for byen), en skitlingbane (en slags bowling) (se billede), offentlige legepladser (med sand selvfølgelig, og ingen græsplæne) og endda en swimmingpool.

Senere grundlagde byens indbyggere et veludstyret hospital (se foto, anden bygning fra venstre) og importerede landets første røntgenmaskine. Ingen andre bygningsmaterialer end sand var tilgængeligt lokalt, og alt inklusive vandet måtte importeres udefra.

Da diamanthforekomsterne blev udtømt i 1940'erne ophørte de gode tider, og folk begyndte at flytte sydpå for at finde nye forekomster. I 1950 var al minedrift ved Kolmannskuppe ophørt, og alle havde forladt byen. I dag er der ikke flere overfladediamanter i Namibia. Selv de alluviale diamanthforekomster på bredden af Orange-floden og ved kysten er blevet udvundet. De eneste diamanter findes på bunden af Atlanterhavet et stykke fra kysten og udvindes gennem dykning. Trods det producerer Namibia stadig 1,92 millioner karat diamanter til en værdi af 1,16 milliarder dollar om året og landet er verdens sjette største diamanthudvinder, målt på værdi.

Hvad angår Albert Stauch blev han en diamanthmillionær op til flere gange og flyttede tilbage til Tyskland under Første Verdenskrig. Men den store depression i 1920'erne bragte hans imperium i knæ og han var tvunget til at sælge alt. Han døde i Tyskland i en alder af 69 i 1947 uden at eje en krone og så aldrig Kolmannskuppe igen.

Kolmannskuppe var starten på Namibias rigdom. Efter at have blomstret i fire årtier (fra 1907 til 1949), er byen i dag en spøgelsesby. Bygningerne er bemærkelsesværdigt godt bevaret takket være det tørre ørkenklima, men husene bliver gradvis opslugt af ørkenen. Der er sand på hospitalets gange og brune hyæner holder til i nogle af husene.

Artiklen er skrevet af:

Axel Rothauge
Ph.d. Direktør i AgriConsult
Namibia

Navn: Niels Vinther

Alder: 46

Uddannelse: Naturgeograf, kystmorfolog

Stilling: Gymnasielærer og nyudnævnt fagkonsulent

Hobbyer: Kigger på fugle, Brøndbyfan og sportsinteresseret

[1. Hvorfor begyndte du at læse geografi?]

Jeg havde lyst til at hjælpe i den fattige del af verden, men blev hurtigt naturgeograf, da undervisningen de første år i kulturgeografi ikke fængede. Da jeg opdagede muligheden for at arbejde ved at kombinere feltarbejde og skrivebordsarbejde vidste jeg, at jeg havde valgt rigtigt.

[2. Hvad er geografi for dig?]

Geografi er samspillet mellem natur og mennesker. Ren naturgeografi er for mig (næsten) uinteressant, før menneskets rolle bliver en del af problemstillingen. Selvom faget i gymnasiet hedder naturgeografi, så underviser jeg aldrig uden at fokusere på, hvilken betydning mennesker har for processen og hvilken rolle processen har for mennesker.

[3. Hvem/hvad har været din største inspirationskilde ud i geografien?]

Feltarbejdet. Det har gennem hele min tid med geografi tiltrukket mig meget, at komme ud i naturen mens man arbejder. Der har også været mange søde, sjove og interessante mennesker omkring mig i mit arbejde, men den største inspirationskilde har været at kunne arbejde ude. Det praktiserer jeg også i undervisningen, hvor jeg forsøger at komme så meget ud som muligt.

[4. Hvad ser du som det 'hotteste' geografi-emne i øjeblikket?]

Arktis og Grønland. Jeg har altid været tiltrukket af Grønland og læste som barn mange historier om Knud Rasmussen og Peter Freuchen. Jeg har siden fulgt meget med i udviklingen og synes at de klimaændringer, der sker, er meget spændende set i et undervisningsperspektiv. Jeg følger også meget med i Grønlands vej mod en øget grad af selvstændighed. Det bliver spændende at følge, hvordan samfundet vil udnytte naturressourcerne på en bæredygtig måde mod et bæredygtigt samfund. Jeg har lige været i Grønland og lave optagelser til en film om, hvordan man måler klimaforandringer. Jeg håber at filmene kan få elevernes øjne op for, hvor spændende det er at arbejde med klima og klimaændringerne. Det gælder jo om at inspirere eleverne, så de får en flig af den begejstring og fascination, jeg oplever ved de ting, der sker i den store verden.

[5. Hvordan bruger du/har du brugt geografiuddannelsen i dit arbejde?]

Jeg bruger geografi hele tiden, idet jeg underviser i faget, men også i sideprojekter, hvor jeg har udviklet undervisningsmateriale, lavet geografiolympiader, siddet i geografilærerforeningens bestyrelse, afholdt efteruddannelseskurser m.m. Geografi fylder meget i mit liv. Jeg er lige startet som fagkonsulent, så jeg fremover også får mulighed for at udvikle faget, så koblingen mellem natur og mennesker bliver endnu mere tydelig, hvilket forhåbentlig får geografifaget i gymnasiet og HF til at få en endnu mere fremtrædende rolle fremover.

HVOR ER GEOGRAFIEN?

Et nyt initiativ har set dagens lys. Et initiativ der bringer dig helt ned i vandkanten, hvor du kan se en af de store trusler mod naturen i øjnene, og samtidig gøre dit for, at denne trussel bringes ned.

Vi har vel, næsten, alle set billederne af den strandede hval med 17 plasticposer i maven, havskildpadder viklet ind i skrald, samt strande, hvor bølger af affald skyller ind over sandet. Denne trussel mod naturen er skabt af os. Derfor er det også nødvendigt, at det er os, der gør noget ved den.

Derfor har grupper i København og Aarhus sat sig for at gøre noget ved det. De vil, gennem frivillighed, gøre deres til at få fjernet det plastic vi kan se, men også forebygge mikroplast i havet.

Man kan låne en kajak, hvor den eneste betaling er, at man padler rundt i kanalerne og havnen, og samler det plastic der bliver blæst, eller smidt, ud i vandet. Når man kommer i land, bliver skraldet vejret, og det bliver noteret ned, hvor meget man har samlet. Bare i juli blev der samlet 1486 kg, og de nærmer sig efterhånden 8 tons indsamlet skrald.

Læs mere på nedenstående hjemmeside, og skynd jer, at få booket jeres kajak!

Link:

<https://kayakrepublic.dk/diverse/miljoekajakken>

N ~ Y FAGKONSULENT

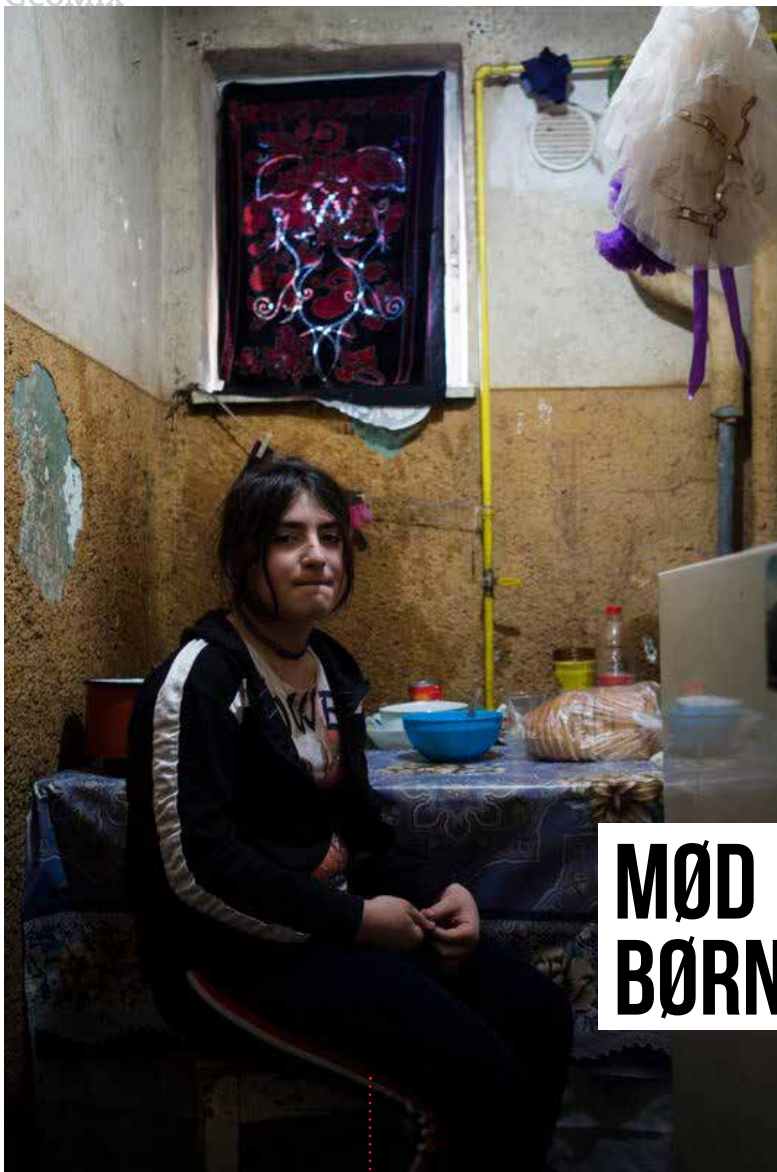

Niels Vinther

Fagkonsulent i geografi, naturgeografi og geovidenskab i stx, htx og HF.

Email: niels.vinther@stukuvvm.com

Telefon: 2034 3593

Af: Eskil Meinhardt Hansen

MØD DE FATTIGE BØRN I RUMÆNIEN

Nicoleta, 12 år, er vokset op i en meget fattig familie i Rumænien. Hun er fløvet over, at de bor så fattigt.
FOTO: Lene Vendelbo

I Røde Kors' nye undervisningsmateriale, act MODIG, møder eleverne Nicoleta på 12 år og Alexandru på 10 år fra Rumænien. Her skal eleverne forholde sig til geografiske emner som levevilkår, globalisering og migration.

Nicoleta ønsker sig en mobiltelefon. Alexandru drømmer om at blive professionel fodboldspiller. På den måde minder de to rumænske børn om helt almindelige danske børn. Men både Nicoleta og Alexandru kommer fra meget fattige familier, hvor der dårligt er råd til mad og varme i huset.

Act MODIG er Røde Kors' nyeste undervisningsmateriale til eleverne i 4.-7. klasse. Her bliver eleverne præsenteret for forskellige situationer, hvor det handler om at være modig på den ene eller den anden måde. Både i klasseværelset i Danmark, men også ude i verden, og her kommer

eleverne helt tæt på Nicoleta og Alexandru og de to børns hverdag i Rumænien.

Nicoleta er flov over, at hendes familie er så fattig. Derfor har hun aldrig venner med hjem – hun er bange for, at de vil drille.

”Vi bor simpelthen så grimt. Jeg har ikke lyst til, at der er nogen, der kommer på besøg og ser, hvordan jeg bor,” siger Nicoleta.

Eleverne vil gøre en forskel

Act MODIG er en del af Røde Kors’ act-serie, der tager centrale problemstillinger op i børnehøjde. Mellemtrinselever vil ofte gerne handle og gøre en forskel, når de arbejder med disse emner, og derfor er materialet handlingsorienteret. Materialet består af et magasin og en temaside på nettet, der lægger op til at eleverne kan arbejde med lokalmiljøet eller det sociale miljø i klassen ud fra de problemstillinger, de læser om.

For eksempel når Alexandru bider skammen i sig over ikke at være som de andre på fodboldholdet:

”Vi er en lille flok fattige drenge, og så er der de andre i mærketøj. De blærer sig med tøjet og med, at de har penge. Derfor har jeg ikke lyst til at være sammen med dem uden for banen,” siger han.

Brug materialet i geografi

Act MODIG opfylder grundlæggende krav i flere fag og er oplagt at bruge i tværfaglige forløb. Geografidelen er målrettet 7. klasse og berører geografiske emner, når klassen skal forholde sig til de forskellige levevilkår i Rumænien, men også i Syrien og blandt børnesoldater i et ubestemt afrikansk land. Det er muligt at perspektivere til et tema som globalisering, og eleverne kan forholde sig til, hvorfor mennesker flytter sig fra sted til sted.

Der er mangel på jobs i Rumæ-

Alexandru, 10 år, fra Rumænien drømmer om at blive professionel fodboldmålmand. Hans mor kæmper med at kunne betale kontingent og for nye målmandshandsker. Foto: Lene Vendelbo

nien. Derfor flytter rigtig mange mødre og fædre fra Rumænien til andre lande i Europa, og nogen arbejder også i Danmark. Ofte har de ikke deres børn med, men sender penge hjem til familien. Hvert femte menneske i Rumænien er fattig og 40 procent af børnene i landet lærer aldrig at læse ordentligt.

Med act MODIG-materialet følger en grundig lærervejledning, der har forslag til helt konkrete forløb i både geografi og inden for tværfaglige forløb. Lærervejledningen indeholder også 14 kopiark med opgaver og øvelser til teksterne om Nicoleta og Alexandru.

I act MODIG kan eleverne læse om Alexandru på 10 år fra Rumænien. Her spiller han fodbold i sneen med sin ven fra Røde Kors' fritidshjem. FOTO: Lene Vendelbo

Act MODIG er det nyeste undervisningsmateriale fra Røde Kors. Det er målrettet 4.-7. klasse og kan bruges i geografi og tværfaglige sammenhænge. FOTO: Røde Kors

I undervisningsmaterialet fra Røde Kors møder eleverne Nicoleta på 12 år fra Rumænien. Teksten lægger op til at arbejde med geografiske spørgsmål som forskellige levevilkår, globalisering og migration. FOTO: Lene Vendelbo

Bestil act MODIG

Undervisningsmaterialet kan bestilles på Røde Kors' skoleside: www.rodekors.dk/skole/modig. Act MODIG består af et elevmagasin, en lærervejledning og en temaside med spil, billeder og lignende.

Brug act MODIG i Geografi

Materialet berører geografiske emner, da klassen skal forholde sig til de forskellige levevilkår, mennesker har i Rumænien og Syrien, og hvorfor mennesker flytter sig fra sted til sted. Geografidelen er henvendt til 7. klasse.

Fakta om Røde Kors

Røde Kors er verdens største humanitære hjælpeorganisation og hjælper i dagligdagen og under katastrofer. Flere end 19 millioner frivillige i 191 lande udgør kernen i Røde Kors. Alene i Danmark har vi cirka 32.000 frivillige. Røde Kors er en neutral og upolitisk organisation og hjælper mennesker uden at skelne til nationalitet, etnicitet eller religion.

Meget mere Røde Kors

Materialet kan bestilles på Røde Kors' skoleside, og man kan se digitale versioner af materialet og lærervejledningen. På skolesiden er der også en oversigt over endnu flere undervisningsmaterialer. Blandt andet kan du booke et besøg i Oplevelsescentret, hvor eleverne kan opleve Røde Kors' arbejde gennem blandt andet autentisk nødhjælpsudstyr, virtual reality og krævende dilemmaspil.

Her er det også muligt at bestille en foredragsholder, der kan komme til skolen og fortælle om Røde Kors' arbejde i forbindelse med elevernes arbejde med undervisningsmaterialet.

Eske Meinhardt Hansen

kommunikationsmedarbejder hos Røde Kors i Danmark

NY FAGKONSULENT I GEOFAGENE OG NATURVIDENSKABELIGT GRUNDFORLØB

[Redaktionen har bedt den ny fagkonsulent, Niels Vinther, i geografi om at introducere sig selv og hans visioner for faget i hans nye stilling. Red.]

Gennem de seneste 8 år har jeg været med i geografilærerforeningens bestyrelse og derigennem fået stort netværk og kendskab til udviklingen af geofagene; geografi, naturgeografi og geovidenskab. Jeg har været med til at lave udviklingsforløb, lave læreplaner, afholde FIP-kurser mmm og det var derfor et naturligt skridt at søge stillingen som fagkonsulent, da der var genopslag i maj. Jeg blev meget glad for at få jobbet og håber, at jeg kan fortsætte den linje som Lars Andersen har lagt gennem de sidste 10 år.

Mange opgaver banker på, blandet andet implementeringen af de nye læreplaner og især at få kravet om 20% eksperimentelt arbejde ind i undervisningen på en måde, så både lærere og elever synes, at det er en styrkelse af faget. Der er også et stort arbejde med pind 3 i læreplanen, Innovation, bæredygtighed og ressourceforvaltning. For at den del af læreplanen bliver en succes, så skal vi i fællesskab udvikle undervisningsforløb, diskutere grænsefladerne for hvad og hvor meget, der skal inddrages og at det inddrages i en sammenhæng, der er interessant og relevant for eleverne. Jeg håber at mange af jer vil medvirke til at udvikle faget.

Samarbejdet med den faglige forening bliver noget helt specielt, da jeg nu får en ny kasket, men det bliver spændende at fortsætte diskussionerne, sparringen og samarbejdet med de gode og energiske kræfter i foreningen.

Det jeg glæder mig mest til ved jobbet er at komme rundt på landets gymnasier. Selvom jeg nok ikke kommer ud til alle, så håber jeg at komme i kontakt

med langt de fleste gymnasielærere på både STX, HF og HTX, så vi kan diskutere de udfordringer der er i alle dele af landet og i de forskellige dele af geofagene - udfordringer som jeg forhåbentlig kan medvirke til at løse.

Naturvidenskabeligt grundforløb er også blevet en del af mit ansvarsområde. Jeg håber at jeg kan medvirke til at finde en form, så samspillet mellem fagene bliver bedre. NV kører godt på rigtig mange skoler, men nogle steder foregår der en bitter kamp for at tilkæmpe sig så meget af NV som muligt - det håber jeg at finde en løsning på. Vi skal arbejde for at samarbejdet mellem fagene kan styrke naturvidenskaben generelt og få flere til at vælge de naturvidenskabelige fag. I den ny naturvidenskabsstrategi står der at "flere børn og unge skal have øjnene op for de mange muligheder i de naturvidenskabelige uddannelser, og så skal uddannelser og erhvervsliv arbejde endnu tættere sammen". Vi skal bruge NV til at opnå dette mål ved at gøre NV-undervisningen så interessant at naturvidenskab bliver et naturligt valg for endnu flere elever.

Hvem er den ny fagkonsulent? Jeg er en glad familiefar, rejselysten, glad for natur, nysgerrig, fuglekigger, gymnasielærer, og geograf med stort G.

Jeg glæder mig til samarbejdet - *Niels Vinther*

Niels.Vinther@stukuvvm.dk
Tlf: 20343593

Af: Maria Voigt Sonnichsen

ROMA BETYDER M E N N E S K E

Vi ser romaerne gå rundt i gadebilledet. Om sommeren når vi slikker sol i Kongens Have, eller på Nørreport når vi skal med S-toget. De er nogle mennesker, som mange har en mening om. Men få ved egentlig hvem de er – udover at de kommer til Danmark og samler flasker. Hvem er de, hvilke problemer er der omkring dem og hvad kan vi gøre for at afhjælpe disse problemer?

Fig. 1. Kvinde siddende i solen foran Mariatjenesten.

Når man søger på romaer og København er de første hits, man får, overskrifter som: 'Lejrrydninger har fordrevet romaer fra Københavns Centrum' og 'Romaer ud af København – nu strammer vi skruen'. Der er artikler om, at medarbejdere hos Trinitatis Kirke i København nu skal have vacciner, fordi de må starte deres dag med at rydde op efter romaer. Det, de skal rydde op i, er madrasser, flasker, tøj, papkasser, tis og ekskrementer. Læser man videre kan man høre om romaer der stjæler i dagligvarebutikker og løber ud under stor tumult.

I medierne lyder det som om romaerne er besværlige, beskidte og generelt uønskede. Flere politikere ønsker også, at romaerne skal ud af landet. Eksempelvis foreslog Frank Jensen i 2016 et kontantløst pantsystem. Frank Jensen oplever at pantsystemet, som det er i dag, blev opfundet for at værne om miljøet, men at det i stigende omfang bruges som en levevej af migranter. "Migranterne slår sig ned i byrummet, hvor de lever et usselt liv og skaber utryghed i samfundet" udtaler Frank Jensen. Med et kontantløst system kan det gøres mindre attraktivt at søge til Danmark og København for at leve af pantsamling, mener Frank Jensen. I sommeren 2017 blev der også lavet en regel om, at man ikke må lave lejre, hvor en lejr bliver defineret som to mennesker eller flere.

Men hvorfor omtales romaerne kun som nogle der er beskidte og stjæler og derfor bare skal ud af landet? I debatten om eksempelvis flygtninge er der også en debat om integration og hjælp. Hvorfor kan vi ikke integrere eller hjælpe romaerne?

Et folk bliver til

At romaerne er uønskede er ikke et nyt fænomen. Det har de også været historisk. Romaernes tidlige historie er uklar, men forskning tyder på, at Romafolket er sammensat af folk fra forskellige egne af Indien. Man mener, at Romafolket oprindeligt var en sammensat hær af lejesoldater som blev transporteret fra Indien til Europa i 1000tallet. På daværende tidspunkt var der krig i det som i dag hedder Indien, og under denne krig blev folk fra hele området ansat som lejesoldater. Det menes, at en af disse hære blev tabt i Indiens krig mod det Byzantiske rige og hæren blev dermed taget med til det Byzantiske rige som krigsbytte, hvor de også skulle fungere som lejesoldater. I mindst 200 år har romaerne levet i det Byzantiske rige, hvor de udviklede eget sprog og kultur. Sproget blev en blanding af sprog fra Indien, Persien og Grækenland. Romafolket skabte således deres egen identitet som et folk. Da det Byzantiske rige kollapsede i 1300tallet rejste romaerne videre ud i Europa. De blev således først til et folk efter de havde været i Europa i 200 år.

Fig. 2. En Romakvinde som kommer gående foran Mariakirken på Vesterbro. Ved Mariakirken ligger Mariatjenesten som er et værested for mennesker i området der har behov for det.

Romaerne i Europa

Efterfølgende levede Romafolket i flere år som uønskede. De blev udsat for folkemord, forfølgelser og slaveri. I Vesteuropa var romaerne fredløse og måtte flygte fra sted til sted, da alle havde lov til at slå dem ihjel og tage deres ejendele. De havde ikke lov til at bosætte sig og måtte leve som eksempelvis daglejere. I 1700tallet begyndte man mere målrettet at skaffe sig af med romaer. Romamænd blev indfanget og sat i arbejdsfængsler på livstid. Børn blev tvangsfjernet og kvinder fik klippet deres hår af og blev udvist fra landet. Der blev vedtaget love om, at alle romaer skulle arresteres, tortureres og straffes første gang de blev fundet i landet. Fra 1920 hvor racehygiejne var på dagsordenen skulle romaerne udryddes ved henrettelse. I dag er romaer også udsat for drab og forfølgelse i Europa.

Fig. 3. Pladsen foran Trinitatiskirken i indre by i København. Her har romaerne de sidste par somre holdt til. Området er gentagne gange blevet ryddet, og romaerne er blevet smidt væk.

Derfor indrettede romaerne deres liv, så de flyttede, når de blev udsat for had i den by, hvor de havde slået lejr. Op gennem 1900tallet er romaer i Europa blevet tvangsbosat i særlige fattigkvarterer hvor en stor del stadig bor på grund af fattigdom. Her får de ikke hjælp fra politi eller sociale myndigheder, og de tilbydes ikke uddannelse og har dermed svært ved at finde arbejde.

Problematikken omkring romaer er blevet mere synlig i Danmark efter at flere østeuropæiske lande er kommet med i EU, da romaerne i disse lande har fået fri bevægelsesmulighed i Europa og rejser rundt og er synlige i de europæiske lande.

Romaerne i Danmark

I Danmark i dag bor der flest romaer i Københavnsområdet og Helsingør. Det vides ikke hvor mange

romaer der er i Danmark i dag, da myndighederne ikke registrerer dem. Mange danske romaer fortæller ikke, at de er romaer, da de vil undgå fordommene. Det er meget forskelligt hvilke kår de danske romaer kommer fra. Nogle har været velintegrerede i de lande som de kommer fra. Andre har boet i slumkvarterer og har ingen uddannelse.

Romaerne er et folk uden et oprindelsesland. Det er et folk skabt af mennesker som er blevet tvunget i krig. I dag er de fortsat uønskede. Der er et behov for at påbegynde en debat om, hvordan romaerne kan blive integrerede i de lande de bor i, og hvordan de kan få uddannelse og derigennem få jobmuligheder. Der er også et behov for at anerkende Romafolket som et folk med kultur og sprog og begynde at fjerne sig fra de fordomme som definerer Romafolket. Der er flere som arbejder på dette. En af disse er Tine Pil

Fig. 4. En Romakvinde på pladsen foran Mariatjenesten.

Østberg. Tine er frivillig på Grace, som er et værested for hjemløse. Her kommer også en del romaer. Tine interesserer sig for romaer og har lært sig rumænsk og rejst i Rumænien, hvor mange af de romaer, som opholder sig i Danmark kommer fra.

De hjemløse romaer

Jeg har taget en snak med Tine om romaer, og hvad der kan gøres for romaer i Danmark. Tine fortæller, at der kommer mange forskellige mennesker på Grace. Af Østeuropæere er det primært romaer og nogle enkelte rumænere. Tine elsker at være på Grace. Hun synes det er spændende at tale med alle de mennesker, som kommer der, og hun får meget igen, fortæller hun. Tine ville gerne kunne tale med romaerne på Grace, hvilket er svært, da mange dem ikke taler engelsk. Derfor begyndte hun

at lære sig selv rumænsk, og da hun efterfølgende mødte romaerne og sagde de få ord hun havde lært, åbnede de sig på en helt anden måde for hende, fortæller hun. Hun fortæller dog, at mange af de romaer, hun møder på Grace, sætter sig selv i en offerrolle og fortæller om, hvor dårligt de har det. Hun mener, at det skyldes, at det er den måde de hjemløse romaer kan opnå noget i Danmark. "Når de ikke har en uddannelse eller et job og heller ikke kan tale engelsk er der ikke så mange veje at gå."

Jeg spørger Tine, hvorfor hun tror, at romaerne er uønskede. "Det er en ond cirkel. Når et folk er udskaeldt er det nemmest at blive ved med at skælde dem ud." Tine fortsætter: "Når der ikke er andre måder romaerne kan få hjælp på, og når de har et ry som snydepel-se og tyve, så kan de ligeså godt leve op til dette rygte. De har ikke andre muligheder."

Mange af de romaer, som kommer på Grace, bor ikke i Danmark hele året. De bor i Rumænien og har hus og familie der. Men fordi de ikke kan få et job i Rumænien tager de til Danmark, da de kan tjene forholdsvist gode penge på at samle flasker. Så skiftes familie-medlemmerne til at tage af sted til Danmark og være her i sommerperioden og samle flasker. Tine har selv været i Rumænien og besøgt nogle af de romaer, som kommer på Grace. "Romaerne er også udskaeldte i Rumænien." fortæller Tine. "Jeg mødte nogle rumænere som ikke ville have romaer med til en begravelse, selvom romaerne kendte den afdøde rumæner. Hustruen til den afdøde nægtede at lukke romaerne ind i kirken. Hun begrundede med at romaer er usoinerede og at de stjæler. Der er altså nogle af de samme fordomme om romaer i Rumænien som der er i Danmark."

Fig. 5. En gruppe Romamænd i samtale på pladsen foran Mariatjenesten.

Hvad kan vi gøre

Vi taler om, hvad man kan gøre hvilket er et svært spørgsmål at svare på. "Det er vigtigt at stoppe med at bekæmpe de hjemløse" fortæller Tine. Hun mener, at det er det, man gør, når man går over til et kontantløst pantsystem eller forbyder romaer at samles i lejre. Hun bryder sig ikke om, at det er forbudt at samles for at sove. "Det er super utrygt at være hjemløs og skulle sove alene på gaden." Tine mener, heller ikke at det er en vej at lukke grænserne i EU. "Det ville holde romaerne ude af Danmark, men det hjælper ikke romaerne. Problemet skal løses mere strukturelt i EU da det er et europæisk problem." Derudover mener hun, at det er vigtigt at bryde fordommene og give romaer talerum til at vise deres kultur og sprog, så vi ikke får et så snævert billede af, hvad romaer er.

Kilder:

Johannes Busk Laursen og Biljana Muncan (2004): "Europas romaer". Artikel på websiden www.romnet.dk. Direkte link: <http://www.romnet.dk/romafolket.html>

Johannes Busk Laursen og Biljana Muncan (2004): "Danmark og romaerne". Artikel på websiden www.romnet.dk. Direkte link: <http://www.romnet.dk/romafolketdk.html>

<https://www.b.dk/nationalt/nyt-pantsystem-skal-holde-romaer-vaek-fra-koebenhavn-de-lever-et-usselt-liv-og-sk>

Artikel og foto af:

Maria Voigt Sonnichsen
BA Studerende på Geografi
og geoinformatik ved Københavns
Universitet 3. år

SKOLEGIS – NYT GRATIS UNDERVISNINGSMATERIALE

– med autentisk afsæt i virkelige data

"SkoleGIS" er navnet på en ny portal som løbende vil blive udbygget. Portalen bliver udviklet i et samarbejde mellem Geografforbundet, firmaet GeoInfo og Københavns Professionshøjskole og det er støttet af Undervisningsministeriets udlodningsmidler. Projektets formål er at udvikle lettilgængelige undervisningsmaterialer og forløb til geografiundervisningen i folkeskolen, så lærere og elever lettere kan forholde sig til komplekse geografiske problemstillinger.

GIS (Geografiske Informations Systemer) er et værktøj til indsamling, bearbejdning og visualisering af forskellige data på kort. Tidligere har GIS været et komplekst værktøj, hovedsageligt brugt af specialister, men især i de senere år har udviklere af GIS-værktøjer lagt sig i selen for at gøre det brugervenligt for almindelige mennesker, heriblandt lærere og deres elever.

SkoleGIS er en paraply af software, undervisningsmaterialer og vejledninger der understøtter geografifagets fire kompetenceområder: Undersøgelse; Modellering; Perspektivering og Kommunikation. Med GIS som værktøj får eleverne et redskab til at åbne en verden af problemstillinger som samtidig visualiseres på kort. Mulighederne for videre analyser og faglig fordybelse, vil styrke elevernes it-færdigheder, geografiske forståelse og tværfaglige kundskaber inden for naturfagene.

SkoleGIS er baseret på ArcGIS Online som er udviklet af Esri, der er en førende global aktør inden for udviklingen af GIS. Både softwaren og de produkter som udvikles, ligger og gemmes online. Der skal ikke foretages installationer eller overvejes om den enkelte skole eller kommune har plads nok til at gemme elevernes arbejde. Man åbner blot sin internetbrowser

og navigerer til www.arcgis.com, hvor der logges ind og derfra kan man udarbejde kort som gemmes på ens egen konto. Esri har som en del af EU-kommis-sionens program "Digital Skills and Job Coalition" forpligtet sig til at tilbyde GIS gratis til alle skoler i Europa fra august 2018, og hensigten er at imødekomme en stigende efterspørgsel på it-kompetencer til fremtidens arbejdsmarked.

GeoInfo er Esris distributør i Danmark, og ønsker at yde teknisk assistance til at udarbejde relevante og brugervenlige materialer til folkeskolens 7.-9. klasse. GIS anvendes globalt såvel som i Danmark, både i det offentlige og på det private arbejdsmarked som et værktøj til forstå geografiske problemstillinger.

Via ARCGIS Online platformen lærer eleverne at lave flotte digitale kort over lokale og globale forhold. De lærer at anvende kort til analyser og præsentationer af mange forskellige emner - eksempelvis pladeteknik, jordskælvsaktivitet og vulkanisme; drikkevandsforsyning, drikkevandkvalitet og nitratudvaskning; klimaforandringer og gletsjerafsmeltning, logging af forskellige ekskursioner og lejrskoleture – herunder brugen af smartphones og Ipads til indsamling af data om graffiti, jordbundsprøver, registrering af butikker eller særlige bydele - og analyser af udviklingen af megabyer. Med Story Map Tour kan eleverne producere præsentationer hvor de sammensætter billeder, kortlag, modeller m.m. og eleverne har mulighed for at medbringe deres præsentationer på ekskursioner på deres smartphones og i forbindelse med deres afsluttende fællesfaglige prøve, som en del af det praktisk-undersøgende arbejde, som der er krav til at eleverne medbringer.

Med få klik overføres tekst, billeder og geotags til onlineplatformen, hvorfra eleverne arbejder videre på computer. For at lave analyser og finde sammenhænge, kan eleverne bruge de indsamlede data og kombinere dem med eksempelvis demografiske data. Resultaterne præsenteres på interaktive kort, som alle elever i klassen har adgang til.

Det er i Geografforbundets interesse at der bliver udarbejdet konkrete undervisningsmaterialer og it-værktøjer som let kan anvendes i den daglige undervisning, både når der arbejdes monofagligt og når geografifaget indgår i tværfaglige samarbejder – f.eks. i forbindelse med nogle af de tværfaglige forløb, som nu er obligatoriske frem mod folkeskolens naturfaglige afgangsprøve. Med SkoleGIS vil der være mulighed for at bringe moderne it-værktøjer ind i undervisningen. Og disse vil også kunne udbygge elevernes it-færdigheder - og i sidste ende også (digitale) kompetencer, som senere vil kunne anvendes på

arbejdsmarkedet. Det som i nogle kredse tales frem som altafgørende for samfundets udvikling.

Når det er sagt, er det ikke tanken at materialet er udviklet med ambitionen om et primært ønske om at eleverne skal få øjnene op for ingeniørstudiet eller lignende studieretninger! Tanken er, at producere et materiale der kan supplere den daglige brug af andre undervisningsmaterialer – og at arbejdet med autentiske data, der er opdaterede og som er mere i tråd med hvad der arbejdes med i den virkelige verden (om end i en mindre detaljeringsgrad), kan skabe motivation hos eleverne, fordi det der arbejdes med måske har en større grad af "lige-nu-og her-virkelighed". Derfor vil der også i vejledningen til læreren lægges vægt på at fremhæve, at materialet opererer med opdaterede data, som også anvendes af eksperter på de forskellige områder og dermed evt. indgyde en større grad af alvorlighed i det eleverne arbejder med – og måske nedbryde noget af den parallellæring, som vi løbende støder på i undervisningen.

Endelig har Geografforbundet set et potentiale i at understøtte et undervisningsmateriale, som er gratis for skolerne og som kan gøde den værdi der ligger i at de elever der går i skole nu, kan betegnes som "digitalt indfødte". De er på en anden måde end deres lærere fortrolige med diverse it-værktøjer, fordi de er vokset op med it på en meget mere integreret måde – og dermed kan der ligge en chance for at udnytte nogle elevers særlige potentialer i den retning, i forbindelse med undervisningen.

Hvis du er interesseret i at få en indføring i SkoleGIS, og de materialer der er udviklet til portalen, kan du deltage i et kursus den 8. januar 2019. Tilmelding sker via Geografforbundets hjemmeside.

Ditte Marie Pagaard
Næstformand

FRA SKIBSVÆRFT TIL KULTURVÆRFT I HELSINGØR 1882-2018

Geografforbundet inviterer til et besøg på Kulturværftet i Helsingør. De oprindelige værftsbygninger står stadig, men indvendigt huser de historiske bygninger et af Europas bedste biblioteker samt et kulturhus med flere scener, spændende festivaler, restaurant m.v. I august 2018 flyttede Læreruddannelsen ind på Kulturværftet.

På rundvisningen skal vi opleve huset fortælle de mange historier fra værftstiden og får indblik i Kulturhavnens udvikling ved at studere kort fra 1500-tallet til nu. Desuden skal vi høre om Helsingør Kommunes store satsning på forvandlingen fra skibsværft til kulturværft med mere end 750.000 tusinde besøgende om året. Vel mødt til en eftermiddag i et spændende hus fuld af historier i en prisbelønnet arkitektur.

Tid: Torsdag den 1. november 2018, kl. 17.00-19.00.

Sted: Vi mødes i receptionen på Kulturværftet, Allegade 2, 3000 Helsingør

Pris: Gratis

Guide: Mette S. Truelsen, cand. scient. i geografi og historie og ansat ved Biblioteket Kulturværftet.

Tilmelding: På Geografforbundets hjemmeside www.geografforbundet.dk senest fredag den 12. oktober 2018.

Transport: Der går tog fra København til Helsingør hvert 20. minut. Parkering er gratis bag Kulturværftet ellers er der betalingsparkering ved Ny Kronborgvej.

Læs mere om Kulturværftet på www.kuto.dk

Læs mere om Helsingør Skibsværft på: www.helsingormuseer.dk

STUDIETUR TIL NORDIRLAND OG DUBLIN

Efterårsferien 2019

Tag med Geografforbundet og oplev et spændende program i Nordirland. 8 dage med fly, hotel og egen bus.

Kommer der en hård grænse til Irland efter Brexit? Der er flere gode grunde til at besøge Belfast i Nordirland for at blive klogere på, hvorfor briterne ikke mere vil være en del af EU. Mange i Belfast frygter, at Brexit kan udløse det ene skud, som får borgerkrigen til at blusse op igen.

Rejsens indhold i hovedpunkter. Belfast og Nordirlands moderne historie. Møde med lokalpolitikere og repræsentanter for fredsprocessen: katolikker og protestanter/unionister. Skolebesøg: skole- & undervisningssystemet i Nordirland, hvor religionen spiller en helt central rolle. Møde med landmand/fiskere. Oplev det prisbelønnede museum for Titanic.

Besøg i Derry/Londonderry. Geologi: søjlebasalt i Giants Causeway. Besøg på Old Bushmills Whiskey Distilleri. Vi skal opleve The Bend of the Boyne og Newgrange som er på UNESCO verdensarvs liste,

I Dublin skal vi opleve Trinity College og Book of Kells. Byen blev grundlagt af Vikinger i 900 tallet. Vi skal på byvandring i byens middelalderkvarter ved floden Liffey, opleve gregoriansk arkitektur, og høre om påskeopstanden 1922 som førte til Irlands løsrivelse fra UK.

Faglig leder er Niels Lindvig, journalist og har fulgt international politik og kultur for DR i mere end 30 år. I et årti fulgte han fredsprocessen i Nordirland.

Arrangør: Turansvarlig Nikolaj C Bunniss: ncb@geografforbundet.dk

Læs mere om turens pris og dagsprogram i kommende nummer af GO

GO'S BILLEDARKIV

I Geografforbundets billedarkiv kan du se og hente billeder af mennesker, bygninger, natur og landskaber fra hele Verden. Med billederne følger en kort billedtekst.

Som medlem af Geografforbundet har du gratis adgang. Billederne må kun anvendes til ikke-kommercielle formål, f.eks. i GO-bladet eller i undervisningen.

Har du selv billeder, som du mener, at andre medlemmer kan få gavn af, så kontakt
Mette Starch Truelsen: mst@geografforbundet.dk

Du skal bruge dit login til medlemssiderne for at kunne se billederne. Har du ikke allerede oprettet dig som bruger af medlemssiderne, kan du gøre det her:

www.geografforbundet.dk/register

Medlem af Geografforbundet

Få Geografisk Orientering 5 x om året

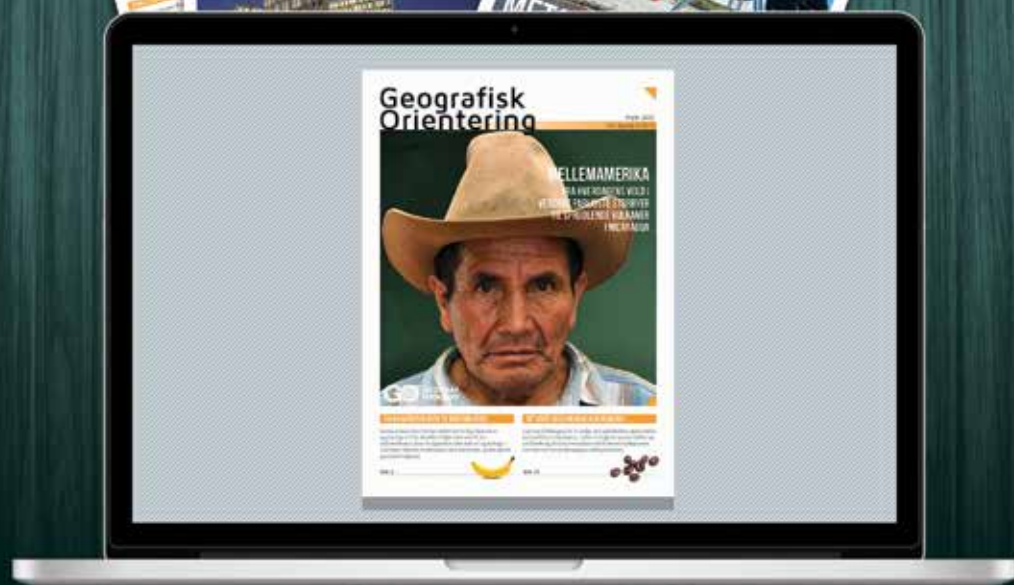
Elektronisk adgang til tidligere numre af Geografisk Orientering

10% rabat på GO Forlags publikationer

Gratis adgang til Geografforbundets billedarkiv

Kurser, ekskursioner og studieture i ind- og udland

Invitation til den årlige geografweekend

Geografforbundet er landsforeningen for alle med interesse i geografi.

Geografisk Orientering er medlemsbladet med spændende aktuelle artikler samt nyt fra Geografforbundet. Er du ikke medlem, og sidder du alligevel med bladet i hånden, så tegn et medlemskab via vores hjemmeside: www.geografforbundet.dk

Almindelige medlemmer: 300 kr.; Familie (par): 400 kr.; Studerende: 175 kr.; Skoler, institutioner og virksomheder: 525 kr.

Her er din styrelse

Christina Gellert Kürstein

Formand
Cand.Pæd. i pædagogisk psykologi
ck@geografforbundet.dk

Ditte Marie Pagaard

Næstformand,
Fagudvalget, Lektor på læreruddannelsen,
Campus Carlsberg
dmp@geografforbundet.dk

Susanne Rasmussen

Kasserer og kursusudvalget
Lærer Århus
sur@geografforbundet.dk

Henning Lehmann

Formand for fagudvalget
Cand. Pæd. geografi
hl@geografforbundet.dk

Erik Sjerslev Rasmussen

Formand for Forlagsbestyrelsen
cand.pæd. geografi
esr@geografforbundet.dk

Lise Rosenberg

Formand for Kursusudvalget
Overlærer, Albertslund
lr@geografforbundet.dk

Alice Bæk Carlsen

Kursusudvalget, Lærer
aliceb@geografforbundet.dk

Lars Bo Kinnerup

Forlagsbestyrelsen,
Lektor på læreruddannelsen

Jon Bøje Hansen

Fagudvalget, lærer
jonboeje@geografforbundet.dk

Mette Starch Truelsen

Kursusudvalget, kontakt til redaktionen
Cand.scient geografi
Fuldmægtig i Miljøstyrelsen
mst@geografforbundet.dk

Nikolaj Charles Bunniss

Forlagsbestyrelsen, Lærer,
ncb@geografforbundet.dk

Ole Pagh-Schlegel

Kursusudvalget
Cand.scient. i geografi,
Københavns Universitet
ole_pagh@hotmail.com

Helt ny
portal til natur-
geografi

I får opdaterede temaer, mere stof til B-niveau, mange eksperimenter

GO Naturgeografi

Nyt design og brugervenlig navigation giver jer nem adgang til temaer, fagligt kernestof og masser af øvelser

Portalen har fået nyt navn og meget mere indhold

Portalen har skiftet navn til *GO Naturgeografi* (tidligere iNaturgeografi). I får 17 opdaterede og udbyggede temaer med mere B-niveaustof og tilhørende fagligt kernestof samt 800 opgaver og eksperimenter.

Naturgeografi

Portalen er fuldt dækkende til naturgeografi på C- og B-niveau og er også velegnet til NV på stx og geografi på hf. GO Naturgeografi opdateres i 2018.

Alle abonnenter har i hele skoleåret 2018-2019 adgang til portalen iNaturgeografi samtidig med, at I kan tilgå og arbejde med den nye udgave.

Se portalen på <http://naturgeografi.goforlag.dk>

**Bestil et gratis prøveabonnement på
www.goforlag.dk/prøveabonnement**

FORLAG